

ГРЕЧЕСКИЙ АФОНСКИЙ ТЕКСТ ЖИТИЯ МИТРОФАНА ВОРОНЕЖСКОГО*

Михаил Вадимович Бибиков

доктор исторических наук, профессор
Институт всеобщей истории РАН;
Московский государственный университет им. М.В. Ломоносова

Олег Алексеевич Родионов

кандидат исторических наук
Институт всеобщей истории РАН;
Православный Свято-Тихоновский гуманитарный университет

Аннотация. В статье представлен греческий текст Жития святителя Митрофана Воронежского (скончался в 1703 г.) — канонизированного в 1832 г. известного сподвижника Петра I. Памятник был недавно обнаружен в архиве библиотеки Русского монастыря св. Пантелеимона на Афоне и теперь вводится в научный оборот. Автор и копиист рукописного греческого Жития — афонский монах Иаков Неаскитиот.

Ключевые слова: рукопись, Афон, Митрофан Воронежский, Иаков Неаскитиот, перевод, текстология

* Статья написана по программе выполнения гранта РФФИ № 20-09-41007.

В последнее время получает все большее развитие и утверждается в качестве нового метода изучения древнерусских памятников литературы, истории, духовной жизни анализ текстов древнерусского происхождения, не дошедших, однако, в оригинале, но сохранившихся в иноязычных переводах и переложениях, например, греческих — византийских и пост-византийских¹. Это относится прежде всего к памятникам агиографии, литургики, отчасти к актовому материалу — посланиям и соглашениям, кратким хроникам и т. п. Особое место в этой связи принадлежит памятникам византийской и пост-византийской книжности, в частности, связанным своим происхождением с обителями Святой горы Афона — центра притяжения и взаимных контактов авторов, переводчиков и редакторов-копиистов многоэтнического мира средневековой православной культуры.

В современной гуманитарной науке вообще и в истории русской, византийской и пост-византийской литературы в частности трудно представить себе появление какой-нибудь новой, еще не известной, исторической фигуры автора, достойного занять ведущее положение в круге тех или иных протагонистов определенного вида литературы. Еще более неожиданной была бы встреча с такого рода открытием в области истории Афона, афонской литературы, традиций афонского историописания, — той сферы, которая с самого конца прошедшего века и особенно уже в веке нынешнем стала областью особого интереса и предметом многочисленных новых публикаций как у нас в стране, так и во всем мире. Но именно здесь исследователя поджидает успех. Имя афонского монаха Иакова Неаскитиота (1790-е гг. —

1 См., например: Бибиков М.В., Родионов О.А., Чеснокова Н.П. Византийские традиции и славянские тексты поствизантийского периода. М.: ИВИ РАН, 2015; Бибиков М.В. Житие Антония Печерского в греческой традиции // Каптеревские чтения. Сборник статей / Отв. ред. Н.П. Чеснокова. Вып. 16. М.: ИВИ РАН, 2018. С. 11–34; *он же*. Неизвестное греческое житие Феодосия Печерского в афонской рукописи Иакова Неаскитиота // Каптеревские чтения. Сборник статей / Отв. ред. Н.П. Чеснокова. Вып. 17. М.: ИВИ РАН, 2019. С. 7–27; *он же*. К реконструкции русского прототипа греческого Жития Митрофана Воронежского // Электронный научно-образовательный журнал «История». 2021. Т. 12. Выпуск 5 (103) [Электронный ресурс]. URL: <https://history.jes.su/s207987840015638-0-1/> (дата обращения: 16.11.2021). DOI: 10.18254/S207987840015638-0.

1869), называемого также в его собственных рукописных автографах и литературе Иаковом Ватопедским, Иаковом Святогорцем, Иаковом Афонским и т. д., не известно большинству справочников и энциклопедий; единичны упоминания о нем и отсылки к его сочинениям и в афоноведческой научной литературе. Но в работах буквально последних лет образ святогорского монаха вырастает в фигуру значительного масштаба, будь то в области агиографии, литургики и гимнографии, чему посвятил специальные исследования афонский монах Патапий Кавсокаливит², будь то в области богословия, как теоретического, так и практического, представляющего своего рода «народный исихазм»³, будь то в области историографической литературы — как создателя фундаментального труда — «Афониады»⁴. Само заглавие монументального труда как бы провоцирует читателя на ассоциации с «Илиадой» или с «Алексиадой» (вослед Анне Комнине). Особое значение этот *opus magnum* имеет в силу того, что отражает исторические представления самого афонского монашества, представляя как бы «взгляд изнутри». С другой стороны, Иакову были доступны многочисленные документы афонских архивов (он был архивариусом в ряде обителей), не всегда доступных мирянам или визитерам. В «Афониаде», наконец, сублимировались многие афонские устные легенды и версии объяснения тех или иных событий, которые лежат в основе уже собственно научной критической истории Афона, начиная с еп. Порфирия (Успенского).

«Афониада» сохранилась в четырех редакциях — автографах Иакова, датированных соответственно 1848, 1855, 1860 и 1865 гг. (Cod.

2. *Patapios Kausokalybites (Chaidemenopoulos I.N.) 'Ο μοναχός 'Ιάκωβος Νεασκητιώτης καί τό ὑμναγιολογικό του ἔργου γιά τή Θεοτόκο καί τοὺς ἀγιορείτες ὁποιδάρτες*. Diss. Thessalonike: Aristoteles University, 2012.
3. *Kontouma V. Un hésychaste au XIXe siècle Jacque de Néa Skète et sa Confession orthodoxe (1834) // Annuaire de l'Ecole pratique des hautes études, Sect. Des sciences relig. 2015. Vol. 122 (2013–2014). P. 288–298.*
4. Подробнее об этом памятнике см.: *Бибиков М.В. Афонская историографическая традиция о начале русского монашества: «Афониада» (1848–1865) Иакова Неаскитиота // Афон в истории и культуре Христианского Востока и России. Каптеревские чтения. Сборник статей. / Отв. ред. Н.П. Чеснокова. Вып. 14. М.: ИВИ РАН, 2016. С. 146–168.*

Athos. gr. Sket. Annas 156, Panteleemon. 282, Vatoped. 1708, Panteleemon. 281), замечательных тем, что они имеют в своем составе тексты о крещении Руси, о начале монастырского строительства там, и, главное, содержат в греческих переводах жития древнерусских святых — Антония Печерского и Феодосия Печерского.

Анализ греческого текста Жития Антония Печерского⁵, включенного Иаковом в «Афониаду», приводит к выводу о специальном внимании афонского книжника к русской, и шире — к славянской проблематике. Материалы по истории Русской, а также сербской, болгарской др. поместных церквей (молдо-валашской, «илирийской») занимают всё большее место в структуре «Афониады», если проследить эволюцию ее текстов от первоначального списка, датированного 1848 г., до последнего, законченного в 1865 г. за несколько лет до смерти. В авторском колофоне Иакова схимонах Свято-Пантелеимонова Русского монастыря Азария (Попцов)⁶ представлен в качестве фактически соавтора памятника, являясь переводчиком славяно-русских сюжетов и текстов. Побудительным мотивом становится также прошение русского архимандрита Россикона о. Иеронима. Работа над книгой в основном протекала в Новом Скиту и успешно завершилась в 1855 г. Последняя, самая объемная, как сказано (845 стр.), редакция будет завершена Иаковом через десять лет в Русском монастыре, где хранится и по сей день.

Итак, создание данной, Свято-Пантелеимоновой версии «Афониады» непосредственно связано с Русским монастырем. Оно было выполнено по просьбе «русского архимандрита» о. Иеронима (Соломенцова) и схимонаха Азарии (Попцова), знатока славянских языков, прославившегося впоследствии переводами греческих актов Русского Свято-Пантелеимонова монастыря, опубликованных

5. Бибииков М.В. Житие Антония Печерского в греческой традиции.

6. Главные его труды: Акты Русского на св. Афоне монастыря св. великомученика и целителя Пантелеимона / Изд. схим. Азария (Попцов), предисл. — Ф. А. Терновский. Киев: Тип. Киево-Печерской Лавры, 1873; [Азария (Попцов), схим.]. Русский монастырь святого великомученика и целителя Пантелеимона на Святой Горе Афонской. Москва: Тип. И. Ефимова, 1886 (Репр. М.: Подворье Русского на св. Афоне Свято-Пантелеимонова монастыря в Москве, 2005).

впервые в Киеве, а также изданной затем Истории Русского монастыря на Афоне. Углубление и расширение русской тематики сочинения нашло свое отражение и в ткани произведения. В непосредственной связи с указанными трудами Иакова находится еще один греческий кодекс, хранящийся на Афоне в рукописном собрании библиотеки Русского монастыря св. Пантелеимона. Это — *Codex Athous Panteleemon. gr. 283*: в книге содержатся не известные доселе греческие переводы древнерусских литургических и агиографических памятников и другие материалы по русской, сербской, болгарской истории Афона. Сборник содержит греческие тексты «Последования св. Покрову», «Последование прп. Антонию Россу» (т.е. Антонию Печерскому), его Житие, Службу и Житие Феодосия игумена «Перичерсквои, т.е. Пещеры» (Печерского)⁷. Особый раздел сборника открывается на л. 47 об. новым агиографическим текстом: «Месяца ноября, 23 (числа) — Последование св. Митрофана». Далее переписаны стихи службы в честь св. Митрофана Воронежского и наконец, на листах [53]–69 об., помещено «Житие и деяния иже во святых отца нашего Митрофана, названного в ангельском образе Макарием, первого епископа Воронежа, чудотворца; переведено с русского наречия на наше»⁸. Таков состав афонских сборников Иакова Неаскитиота. В них содержится и новое. Так, ключительная часть греческого Жития Феодосия Печерского не находит соответствия ни в одном из известных русских или греческих источников: в тексте, писанном, кстати, в сборнике другой рукой, сообщается о нахождении в той же обители останков ста десяти преподобных, а также мастеров-строителей собора и художников, расписавших монастырский храм⁹.

7. Бибиков М.В. Неизвестное греческое житие Феодосия Печерского в афонской рукописи Иакова Неаскитиота.
8. В основу его были положены следующие русские издания: Начертание Жития святого Митрофана, первого епископа Воронежского. М., 1832; Житие иже во Святых Отца нашего Митрофана, в схимонасах Макария, первого епископа Воронежского и новоявленного чудотворца / изд. С. А. Шихматов. М., 1838.
9. Бибиков М.В. Неизвестное греческое житие Феодосия Печерского в афонской рукописи Иакова Неаскитиота. С. 22.

Реконструкция русского оригинала Жития свт. Митрофана, положенного в основу греческой версии Иакова Неаскитиота¹⁰, предварила настоящую публикацию последней. Текст публикуется по рукописи Cod. Athous Panteleemon. gr. 273 с указанием листов данного кодекса. Явно ошибочные или отступающие от норм чтения рукописи исправляются и выносятся в аппарат с пометой ms. Пунктуация рукописи по большей части сохранена. Использование прописных букв унифицировано, поскольку в рукописи оно крайне нестабильно.

10. Бибиков М.В. К реконструкции русского прототипа греческого Жития Митрофана Воронежского.

**Βίος και πολιτεία τοῦ ἐν Ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Μητροφάνου
τοῦ διὰ τοῦ Ἀγγελικοῦ σχήματος μετωνομασθέντος Μακαρίου,
α' ἐπισκόπου Βορωνεζίας τοῦ θαυματοργοῦ**

Μεταφρασθεὶς ἐκ τῆς ῥωσικῆς διαλέκτου εἰς τὴν ἡμετέραν.
Εὐλόγησον πάτερ.

Μεταξὺ τῶν μεγάλων καὶ ἀναριθμῆτων χαρίτων καὶ δωρεῶν τῶν ἀφθόνως χεομένων παρὰ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων ἐπὶ τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν τὴν ἡγαπημένην αὐτοῦ νύμφην, πλουσιώτατον δῶρον τῆς θείας αὐτοῦ χάριτος εἶναι καὶ ἡ τῶν ἁγίων λαμπρότης· οὐ μόνον ἐν οὐρανοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, μὲ τὴν ὑπερφυσικὴν ἀφθαρσίαν τῶν φύσει φθαρτῶν σωμάτων αὐτῶν, καὶ μὲ τὰς ἐξαισίους θαυματοργίας τὰς παρ' αὐτῶν θείᾳ δυνάμει τελουμένας· θαυμαστὸς γὰρ ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, ὁ ἀντιδοξάζων μετὰ θάνατον τοὺς αὐτὸν δοξάσαντας διὰ θερμῆς τελείας πίστεως καὶ θεαρέστου βίου, ἀποκαθιστῶν αὐτοὺς στύλους ἀκλονήτους, καὶ πύργους ἀβράγεις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ νοητῇ μάνδρα τοῦ λογικοῦ ποιμνίου αὐτοῦ· προστιθεμένους αὐτῇ δύναιμι καὶ μεγαλειότητα, καὶ ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ¹ θαυμαστούς, καὶ μνημόσυνα αἰώνια τῆς αἰωνίου αὐτοῦ εὐδοκίας πρὸς τὸν ὀρθόδοξον λαόν, καὶ κοινὰ τῶν πιστῶν καταφύγια· ἐν οἷς καὶ κατὰ τῶν αὐτῶν πίστιν, οἱ μὲν κινδυνεύοντες εὐρίσκουσιν ἀπολύτρωσιν, οἱ δὲ ὑπὸ τῶν τοῦ ἄδου δυνάμεων τυραννοῦμενοι, ἐπιτυχαίνουσιν ἐλευθερίαν.

Ἡ μεγίστη αὕτη τῶν μεγάλων τοῦ Θεοῦ εὐεργεσιῶν χάρις, ὁμοῦ μὲ τὴν παραλαβὴν τοῦ φωτὸς τῆς ἀληθοῦς πίστεως, ἀνέτειλε καὶ λαμπρύνει καὶ τὴν ἡμετέραν προσφιλεστάτην πατρίδα, λέγω τὴν ἤδη χριστιανικωτάτην καὶ εὐσεβεστάτην Ῥωσίαν. Οἱ ἀπὸ τοῦ Πρωτοκλήτου Ἀποστόλου ἀναστηλωθέντες ἐπὶ τῶν ὀρίων τῆς Ῥωσικῆς Μητροπόλεως Κιέβου, καὶ εἰς τὰς τῆς μεγάλης νέας πόλεως πεδιάδας Σταυροί, ἔγιναν διὰ τὴν Ῥωσίαν δένδρα ζωῆς, καὶ πανταχόσε ἤπλωσαν ρίζας τῆς ὀρθοδόξου πίστεως βαθείας, τὰ ὁποῖα ἔφερον αὐτῇ πολυειδεῖς λογικοὺς καρποὺς τῆς² εὐσεβείας, καὶ καθὼς πλουσίως ἐκόσμησαν τοὺς τόπους ὅπου ἐφυτεύθησαν, οὕτω καὶ ἄπασαν τὴν γῆν τῆς Ῥωσσίας ἐκόσμησαν, μὲ τὰς καρποφόρους αὐτῶν παραφυάδας τὰς εἰς τὸν πολυάριθμον χορόν, τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ θεραπόντων εὐρισκομένων.

1. οἰκουμένῃ] τῇ οἰκουμένῃ add. ms (dittoгр.)
2. τῆς] s.l. ms

[f. 55v] Καὶ ὄχι μόνον εἰς τὰς ἡμέρας τῶν εὐσεβῶν προπατόρων μας, τῶν ἐκκαιομένων τῷ πνεύματι ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας, ἐπλήθυνεν ὁ Θεὸς τὰ αὐτοῦ θαυμάσια, μὲ τὰς φανερώσεις πολλῶν ἁγίων ἀνδρῶν εἰς σωτηρίαν ψυχῶν τε καὶ σωμάτων τῶν μετὰ πίστεως προστρεχόντων αὐτοῖς, ἀλλ' ὁ τοὺς δικαίους ἀγαπῶν, καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐλεῶν Κύριος, καὶ εἰς τὰς χλιαρὰς³ ἐν τῇ πίστει ἡμέρας ἡμῶν, ἀνέβλυσεν ἡμῖν πλουσίαν πηγὴν τοῦ ἀρρήτου ἐλέους αὐτοῦ, ἵνα ποτίσῃ τὰς καταξηρανθείσας τῇ ὀλιγοπιστίᾳ καρδίας ἡμῶν, πρὸς καρποφορίαν τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν.

Καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἐκτελέσθη μέγα θεῖον ἔργον, ὅτι θεῖα νεύσει ἀνέτειλεν ἐν τῷ νοητῷ στερεώματι τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν ἐκκλησίας, νέος χρυσοειδῆς φωστήρ, ταῖς τῶν θαυμάτων ἀκτίσι καταναυαζόμενος, καὶ τοῖς ἀναριθμήτοις πιστοῖς τοῖς ἐκ τῶν τῆς γῆς περάτων, πρὸς αὐτὸν προστρέχουσι, ὑγίαν καὶ χαρὰν χαριζόμενος. Εἰς τὴν θεοσύνακτον ὀμήγυριν τῶν ἡμετέρων πρὸς Θεὸν ὑπεραπιστῶν, λαμπρῶς συνεκλήθη, τῇ κραταιᾷ αὐτοῦ δεξιᾷ, ἕτερος νέος καὶ θερμὸς ὑπὲρ ἡμῶν πρεσβευτής, ὁ τοῦ Θεοῦ μέγας θεράπων καὶ Ἱεράρχης Μητροφάνης, ὁ πρῶτος τῆς Βορωνεζίας ἐπίσκοπος. Δεῦτε λοιπὸν καὶ προσπέσωμεν ἐνώπιον τοῦ ἐλεοῦντος ἡμᾶς Θεοῦ, ἐν τῇ πανηγύρει τῆς πνευματικῆς ἡμῶν χαρᾶς, αἶνον ἀναπέμποντες αὐτῷ ὑπὲρ τοῦ νέου καὶ πλουσίου τούτου χαρίσματος, καὶ καρδίᾳ καὶ στόματι ἐκβοήσωμεν· «Οὐκ ἐποίησεν οὕτω παντὶ ἔθνει, καὶ τὰ κρίματα αὐτοῦ, τὰ κρίματα τῆς πρὸς τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ πατρικῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος, οὐκ ἐδήλωσεν αὐτοῖς».

Ἄλλ' ἀποδίδοντες ἡμεῖς τῷ εὐεργέτῃ Θεῷ ἡμῶν τὴν εὐχαριστίαν, ἃς ἀγωνισθῶμεν καὶ ἡμεῖς, ἀφορῶντες εἰς τὸν βίον, καὶ τὸ τέλος τοῦ νεοδοξασθέντος μεγίστου θεράποντος τοῦ Θεοῦ, καὶ Ἱεράρχου πατρὸς ἡμῶν Μητροφάνους, μιμούμενοι τὴν πίστιν αὐτοῦ, τὴν δι' ἀγάπης ἐνεργουμένην, μὲ τὴν ὁποίαν τόσον εὐηρέστησε τῷ Θεῷ, ὥστε ὄχι μόνον ὡς πιστὸς καὶ εὐγνώμων δούλος εἰσηλθεν εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς φίλος Θεοῦ, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ χάριν καὶ παρησίαν τοῦ πρεσβεύειν, ὑπὲρ τῶν μετὰ πίστεως δεομένων αὐτοῦ, καὶ μεσιτεύειν ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ βρῦειν ἐκ τῶν ἁγίων ἀφθάρτων καὶ ἰαματικῶν λειψάνων αὐτοῦ, πᾶν ἀγαθὸν καὶ σωτήριον, κατὰ τὴν ἐκάστου χρεῖαν καὶ ἀνάγκην.

Τοῦτον τοῖνυν τὸν τῆς ἄνω Ἱερουσαλὴμ πολίτην· τοῦτον [f. 56r] τὸν οὐράνιον ἄνθρωπον, καὶ ἐπίγειον ἄγγελον ἐβλάστησεν ὁ εὐλογημένος τόπος

3. χλιαρὰς] χλυαρὰς ms

τοῦ Βλαδημήρου, ὡς αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ θεράπων ἐν τῇ αὐτοῦ πνευματικῇ διαθήκῃ μαρτυρεῖ, οὕτω λέγων· «Ἐγὼ ἐγεννήθην ἀπὸ γονεῖς εὐσεβεῖς, καὶ ἐν τῇ εὐσεβείᾳ τῆς ἁγίας ἀνατολικῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ἀνετρέφην».

Πλὴν τίνες ἦσαν οἱ γονεῖς ἁγίου τούτου ἀνδρός, μένουσιν εἰσέτι ἄγνωστοι εἰς ἡμᾶς, μ' ὅλον ὅτι ἐκ τῶν εὐρεθέντων συνοδικῶν, ἐν οἷς εἶναι γεγραμμένη ἡ γενεαλογία αὐτοῦ ἀρχομένη ἀπὸ ὀνόματα τοῦ ἱερατικοῦ τάγματος (κληρικῶν) καὶ ἔπειτα μὲ ὀνόματα λαϊκῶν παρατεινομένη, δύναται ἐκ μέρους συμπεράναί τις, ὅτι τοῦτο τὸ ἐμψυχον ὄργανον τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐκατάγετο ἀπὸ γένος κληρικόν.

Οὗτος ἐν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι ὠνομάσθη Μιχαὴλ ὡς φανερώνει ἡ παρ' αὐτοῦ σταλεῖσα πρὸς τὸν ἐν τῷ Σαρτόμσκω Μοναστηρίῳ ἀρχιμανδριτὴν Ἀλέξανδρον ἐπιστολή, ἐν ἣ ἀναφέρει ὁ ἅγιος περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου Μιχαηλίδους· ἔχομεν δὲ πολλὰ παραδείγματα, ὅτι οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι, δὲν ἀναβαίνουν εὐθέως εἰς τὸ ὕψος τῆς πνευματικῆς τελειότητος, ἀλλ' ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁδηγεῖ αὐτοὺς κατὰ τὴν πάνσοφον αὐτοῦ πρόνοιαν εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν τῆς δόξης αὐτοῦ· οὐχὶ σπανίως μὲ μακροτάτους καὶ πολυτρόπους ὁδούς, ἵνα περιφερόμενοι ἔνθεν κἀκεῖθεν, καὶ εἰς διαφόρους τρικυμίας τοῦ βιωτικοῦ⁴ πελάγους ἐμπεριπίπτοντες, δοκιμώτεροι φανῶσιν, εἰς κάθε ὑπομονὴν καὶ ἀγαθὸν ἔργον. Οὕτω καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ θεράπων, περὶ οὗ ἡμῖν ὁ λόγος, δὲν προσηλώθη εὐθὺς ἐκ νεαρᾶς του ἡλικίας εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐρημικῆς ἡσυχίας· ἀλλὰ πρῶτον ἕως σχεδὸν τὸ ἥμισυ τῆς αὐτοῦ γῆϊνης ἐπὶ βίου παροικίας, ἔζησεν ἐν μέσῳ τοῦ κόσμου· μ' ὅλον ὅτι μὲ τὴν καρδίαν καὶ μὲ τὸν νοῦν αὐτοῦ, ἦτον ἀνωτέρω πάντων τῶν γῆϊνων πραγμάτων· ἐπειδὴ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ παιδιόθεν ἐμφυτευμένος ὦν παρὰ τῶν εὐσεβῶν γεννητόρων αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ἔστερέωνεν αὐτόν, ἐπὶ τὴν στερεὰν πέτραν τῆς πίστεως, πορευόμενον ἐν μέσῳ τῶν διεφθαρμένων βιωτικῶν ὁδῶν, καὶ ἐπερίφραττε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπὸ τοὺς μολυσμοὺς τῶν κοσμικῶν σκανδάλων. Ὅθεν αὐτὸς δὲν ἀπεστρέφετο τὴν κοινωνίαν τοῦ γάμου, γνωρίζων, ὅτι ἐκ Θεοῦ δίδεται ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ, ἀλλ' ἐχρημάτισεν ἀνὴρ γτναικός, φοβούμενος τὸν Θεόν, καὶ διάγων ἐν πάσῃ [f. 56v] ἀγνείᾳ, καὶ καθαρότητι, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Ἀποστόλου· «Τίμιος ὁ γάμος, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος». Καὶ ἔζη λοιπὸν ἐν τῷ κόσμῳ ὁ Μιχαὴλ, καθὼς ὁ σίτος ἐν μέσῳ

4. βιωτικοῦ] βιοτικοῦ ms

τῶν ἀκανθῶν· ἀλλ' ὁ ἐλεήμων Θεός, ὁ πάντοτε κρείττονα προβλέπων διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ, ἔδειξε τέλος πάντων καὶ τῷ δούλῳ του ἐτέραν ὁδὸν ὑψηλοτέρας ζωῆς· καὶ λοιπὸν κατὰ τὸν τεσσαρακοστὸν χρόνον τῆς ἡλικίας του, κατὰ θείαν πρόνοιαν, ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ ἢ σύζυγος⁵ αὐτοῦ, ὅθεν χωρὶς ἀναβολὴν καιροῦ, ἤρξατο νὰ δουλεύῃ τῷ Κυρίῳ, μὲ τέλειαν ἀποστροφὴν τοῦ κόσμου, καὶ τῶν ἡδέων αὐτοῦ, διὰ τοῦ μοναχικοῦ κατὰ Θεὸν βίου.

Καὶ κατὰ τὸ 1663 ἔτος εἰς τὴν Ζολοτνικὴν ἐρημίαν, τὴν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Βλαδημήρου ἐν τῷ Κοινοβίῳ τῆς Κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, τὸ παρὰ τοῦ ὁσίου Ἀντωνίου, καὶ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Θεοδοσίου νεύσει Θεοῦ, καὶ προμηθείᾳ⁶ τῆς Θεοτόκου θαυμασίως οἰκοδομηθὲν ὡς εἰς τὸν βίον αὐτῶν ἔμπροσθεν ἐγράψαμεν φαίνεται. Ἀπελθὼν ὁ Μιχαὴλ ἐνεδύθη τὸ μικρὸν σχῆμα μετωνομασθεὶς Μητροφάνης.

Ἦρξατο λοιπὸν μετὰ θεϊκοῦ ζήλου ὁ νέος μοναχὸς νὰ διαῆγῃ νέαν ἰσαγγε-
λον πολιτείαν, ἀόκνως ἐργαζόμενος, εἰς τὰς τῆς μονῆς ὑπηρεσίας ἀγρύπνως ἀγωνιζόμενος, εἰς τὰς ἡμερονυχθίους προσευχάς, καὶ ἐπιμελῶς ἐν ἅπασιν ἐγκρατευόμενος καὶ νηστεύων· καὶ οὕτως ἀπενέκρωσεν ὅλα τὰ πάθη καὶ τὰς ἡδονὰς τῆς σαρκός. Συμβουηθούσης οὖν αὐτῷ τῆς θείας χάριτος, ἐγένεθη εἰς τοὺς ἀσκητικοὺς ἀγῶνας τοσαύτην γλυκύτητα πνευματικὴν, ἐν ἐκείνῳ τῷ ἱερῷ Κοινοβίῳ, ὥστε ὑπεσχέθη νὰ τελειώσῃ τὴν ζωὴν του εἰς τὴν ἄδολον, καὶ σωτηριώδη ὑπακοήν, καὶ ταπεινώσιν πρὸς τοὺς προεστῶτας αὐτοῦ.

Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸν πνευματικὸν τοῦτον λύχνον, ἀναψεν ὁ Κύριος εἰς πολ-
λῶν ψυχῶν σωτηρίαν, δὲν τὸν ἄφησε νὰ καλύπτηται ἐπὶ πολὺ ὑπὸ τὸν μόδιον τῆς ἀπλῆς μοναχικῆς ὑποταγῆς, ἀλλὰ ταχέως κατέστησεν αὐτὸν προεστῶτα καὶ ὁδηγὸν διὰ νὰ φέγγῃ μὲ τὰς ἀκτίνας τῶν ἀρετῶν του, τὰς ψυχὰς τῶν συναδελφῶν καὶ τέκνων αὐτοῦ ἐν Κυρίῳ, καὶ πάντων τῶν ἐκεῖσε συνερχομένων χριστιανῶν. Διότι ἐξαπλωθεῖσα πανταχόσε ἡ φήμη τῆς ἀκριβοῦς αὐτοῦ πολιτείας, καὶ ἡ δόξα τὴν ὁποίαν παντοιοτρόπως ἀπέφευγεν, ὑπερύψωσαν πανταχόσε τὸ ὄνομά του· ὅθεν οἱ τῆς τοῦ Γιαχρόμοσκου Μονῆς [f. 57r] Μοναχοί, καὶ οἱ ἐκεῖσε κάτοικοι λαϊκοί, ἔδραμον εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχήν, παρακαλοῦντες θερμῶς, νὰ καταστήσῃ αὐτοῖς κεφαλὴν τὸν Ζολοτνικὸν μοναχὸν Μητροφάνην, ὅπερ καὶ ἔλαβον. Παραβλέψας λοιπὸν τὸ ἴδιον θέλημα ὁποῦ οὐδεποσῶς δὲν ἤθελε καμμίαν ἀρχήν, μετὰ τριετίαν τῆς αὐτοῦ ὑποταγῆς, ὡς

5. σύζυγος] σύζηγος ms

6. προμηθεία] προμηθείου ms

τέκνον ὑπακοῆς ἑταπεινώσεν ἑαυτὸν ὑπὸ τὸν ἄνωθεν καταστάντα ἐπ' αὐτῷ δεσπότην, καὶ εἰς τοὺς 1666 χρόνους, προβιβάζεται ἡγούμενος τοῦ Γιαχρόμσκου Κοινοβίου, παρὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου κυρίου Παύλου μητροπολίτου Ζαρσκίας καὶ Ποδονίας.

Ἐδέχθη λοιπὸν τὴν τοιαύτην τιμὴν τῆς θείας ταύτης κλήσεως ἐναντίον τοῦ ἰδίου θελήματος· ἀλλ' ἐδέχθη καὶ ὅλον τὸ φορτίον τῆς τοιαύτης ὑπηρεσίας· ἀγρυπνῶν ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ ἀγωνιζόμενος ἵνα ποιμαίνῃ αὐτὸ ἐπὶ τὰς νομάς τῆς αἰωνίου σωτηρίας. Ὅθεν τῇ τοῦ Θεοῦ εὐδοκίᾳ, δὲν ἔμειναν οἱ κόποι του ἀπρακτοί, ἀλλ' ἡ ἀδελφότης ἐμίμειτο τὸν προεστῶτα, καὶ ἡ ἀρετὴ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐπληθύνετο καὶ ἐστερεώνετο εἰς τὸ ἱερὸν αὐτοῦ Μοναστήριον. Ἀγαπῶν δὲ τὴν εὐπρέπειαν τοῦ ἱεροῦ ναοῦ ὁ θεῖος Μητροφάνης, εἰς τὸν πρῶτον χρόνον τῆς ἡγουμενείας αὐτοῦ ἐκόσμησε τὸ ἱερὸν του Κοινόβιον μὲ ἓν κεκοσμημένον εὐαγγέλιον τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ἄχρι τῆς σήμερον. Εἶτα ὑπὸ τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης κινούμενος, καὶ οἰκοδομῶν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ναὸν ζῶντα τῷ ζῶντι Θεῷ, ὠκοδόμησε καὶ εἰς τὸ Μοναστήριόν του νέον ναὸν ἐπ' ὀνόματι τῆς ἀχειροποιήτου εἰκόνας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατακοσμήσας αὐτὸν μὲ ὅλα τὰ χρειώδη ἐκκλησιαστικὰ σκευή.

Οὗτος ὁ καλλωπίζων τὴν Μονὴν ναός, φέρει ἐπὶ τὰ τεῖχη αὐτοῦ εἰς διάφορα μέρη ἐπιγραφάς, αἱ ὁποῖαι ἀποδεικνύουσιν ὀπόσην φροντίδα εἶχεν ὁ θεῖος Μητροφάνης εἰς τὸ νὰ εὐτρεπίξῃ τὸ ἱερὸν του Κοινόβιον. Προβαίνων λοιπὸν ὁ μακάριος ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν πνευματικὴν, μεταφέρεται θείᾳ προνοίᾳ εἰς ἑτέραν ἡγουμενείαν, καὶ κατὰ τὸ 1675 ἔτος, μετὰ τὴν δεκαετίαν τῆς ἡγουμενείας αὐτοῦ εἰς τὴν τοῦ Γιάχρομσκ Μονήν, τῇ ἀδείᾳ καὶ εὐλογίᾳ τοῦ ἀγιωτάτου Πατριάρχου κύρ Ἰωακείμ, ἀπεστάλθη ἡγούμενος εἰς τὸ μέγα καὶ περιβόητον τῷ τότε καιρῷ, Κοινόβιον τῆς ἀγίας Τριάδος, τὸ παρὰ τοῦ ὁσίου Μακαρίου τοῦ Ζελτοβόδσκη ἀνεγερθὲν ἐν τοῖς τῆς πόλεως Γαλήτζας ὀρίοις.

Ἐμβῆκε λοιπὸν εἰς τὸν νέον τοῦ Χριστοῦ ἀμπελῶνα ὁ πρόθυμος καὶ ἐπιτήδειος ἐργάτης, καὶ ἤρξατο νὰ καταβάλλῃ κόπους ἐπὶ κόπους, διὰ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὴν πρόοδον τοῦ Κοινοβίου του, διδάσκων τὰ πνευματικὰ του τέκνα, πρὸ πάντων τὴν ὑπομονὴν εἰς τοὺς πειρασμούς, [f. 57v] ἐπιστηρίζων αὐτὰ εἰς τὴν πνευματικὴν ρίζαν τῆς πίστεως, καὶ ὀδηγῶν αὐτὰ λόγῳ τε καὶ ἔργῳ εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην, ἀποκόπτων τὸ θέλημα αὐτῶν διὰ νὰ φέρωσι καρπὸς ἀγαθούς, καὶ λυτρωθῶσι τῆς ἐσχάτης ἐκείνης ἐκκοπῆς, καὶ τοῦ αἰωνίου

πυρός, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἵνα μὴ φανῆ ὡς διδάσκων μόνον ἐτέρους τὰ τῆς σωτηρίας ἔργα, δὲν ἔπαυσεν ἀπὸ τοῦ νὰ ἀπονεκρώνῃ⁷ τὸ σῶμα του μὲ ἀγῶνας ἀσκητικούς, καὶ νὰ τὸ ὑποτάσῃ τῷ πνεύματι, ὅθεν ἔφθασεν εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀπαθείας.

Γνωρίζων δὲ τὴν ἀδυναμίαν του εἰς τὴν ἀνήκουσαν πρόοδον τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ὑπουργήματος, ἦτοι τῆς τῶν ψυχῶν σωτηρίας, ἔτρεχε καθεκάστην πρὸς τὴν θαυματόβρυτον λάρνακα τοῦ ἐνδόξου προστάτου αὐτοῦ ὀσίου Μακαρίου, δεόμενος μετὰ θερμῶν δακρύων, καὶ κατασπαζόμενος αὐτὴν μετ' εὐλαβείας, ἐλάμβανεν ἐκ τῆς μιμήσεως τῶν ἀρετῶν τοῦ θεοφόρου πατρὸς αὐτοῦ θάρρος καὶ δύναμιν πνευματικὴν, εἰς τὸ νὰ ὑποφέρῃ τὸ βάρος τοῦ ἐπαγγέλματός του, διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν ἄνωθεν ἐμπιστευθέντων αὐτῷ ψυχῶν, καὶ οἰκοδομῶν τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν καὶ εὐκοσμίαν τοῦ Κοινοβίου ἐπιμελῶς, ἐφρόντιζε καὶ περὶ τῆς ἐξωτερικῆς εὐκοσμίας, κτίσας ἀκολούθως καὶ νέον λιθόκτιστον ναόν, ὁμοίως καὶ τράπεζαν, τιμήσας τὸν ναὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου. Γνωρίζων δὲ αὐτὸν ὁ πατριάρχης, καὶ εὐλαβούμενος τὰς ἀρετὰς του, ἐσυμβουλευέτο μετ' αὐτοῦ εἰς ὑποθέσεις ἐκκλησιαστικὰς· καὶ πολλάκις διὰ προσταγῆς του, ἄφηνεν ὁ ὀσιος τὸ Κοινόβιον του, καὶ περιήρχετο τὰς πλησιοχώρους ἐκκλησίας, τὰς σκήτας καὶ Μοναστήρια, ἐπιστηρίζων αὐτὰ εἰς τὴν εὐσεβείαν, καὶ διδάσκων τοὺς μοναχούς, ἵνα πολιτεύωνται ἀξίως τοῦ ἑαυτῶν ὀνόματος, καὶ διαλύων μὲ εἰρήνην τὰς μετὰ τῶν γειτονούντων λαϊκῶν διαφόρους ὑποθέσεις αὐτῶν, εἰρήνευεν αὐτούς. Τοῖς δὲ πτωχοῖς ἐβοηθοῦσεν αὐτοθελήτως, ἀπὸ τὰ χρήματα τῆς Μονῆς· ὅθεν ἐφαίνετο ὁ ζηλωτῆς τῆς ἐκκλησίας υἱός, ζηλωτῆς ἅμα καὶ τῆς πατρίδος.

Ὁ δὲ εὐσεβὴς βασιλεὺς Θεόδωρος ὁ Ἀλεξιάδης, ἔχων πολλὴν εὐλάβειαν πρὸς τὸν ὀσιον Μακάριον τὸν θαυματουργόν, καὶ βλέπων μετὰ πάσης χαρᾶς τὴν ἐνάρετον πολιτείαν τοῦ τε ἡγουμένου, καὶ τῶν τῆς μονῆς ἀδελφῶν, ἐχαρίσατο εἰς τὸ Μοναστήριον σκευὴ πολύτιμα ἐκκλησιαστικὰ ὡς θησαυρὸν τοῦ σκοτοφυλακίου, ἵνα εὐχωνται ὁ τε ἡγούμενος καὶ οἱ ἀφελφοί, ὑπὲρ ὑγείας τε καὶ σωτηρίας αὐτοῦ, καὶ ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν προκεκοιμημένων γεννητόρων του· ὅθεν καὶ ἄλλοι πολλοὶ τοῦ Παλατίου μιμούμενοι [f. 58r] τὸν εὐσεβῆ βασιλέα, ἀφιέρωσαν πολλὰ εἰς τὸ Μοναστήριον, προσφέροντες αὐτὰ τῷ ἡγουμένῳ, καὶ αἰτούμενοι τὰς θεοπειθεῖς αὐτοῦ εὐχὰς καὶ εὐλογίας.

7. ἀπονεκρώνῃ] ἀπο s.l. ms

Εὐλαβούμενος λοιπὸν ὁ φιλόχριστος βασιλεὺς τὸν ἅγιον, καὶ ποθῶν ἵνα ἡ ἄνωθεν κατερχομένη ἐν αὐτῷ σοφία, ὡσπερ ἐν κρήνῃ ζωηρῷ ῥύτῳ, ποτίσῃ καὶ τὴν τῆς βασιλευούσης γῆν πρὸς πνευματικὴν καρποφορίαν, προσεκάλεσεν αὐτὸν κατὰ τὸ 1681 ἔτος διὰ νὰ ἱεουργήσῃ. Ὁ δὲ ἅγιος μετὰ πάσης προθυμίας ἐκπληρώσας τὸ βασιλικὸν πρόσταγμα, ἠξιώθη περισσοτέρας τιμῆς, παρά τε τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πατριάρχου. Μετὰ ταῦτα ὅταν ὁ ἅγιος ἐφθασεν εἰς ἄνδρα τέλειον τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ψυχὴ του ἐνεπλήσθη θείας ἀγάπης, ἥτις ὡσπερ σύνδεσμος τῆς τελειότητος, ἤνωσεν ἀδιαλύτως τὸν Θεὸν μετὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ· τότε καὶ ὁ Κύριος ἠδόκησε νὰ τὸν ὑψώσῃ εἰς τὸν ἱεραρχίας ὑψηλότατον βαθμὸν, ὡς εἰλικρινῆ αὐτοῦ φίλον.

Κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν οἱ ῥασκόλνικοι σχισματικοὶ κακόδοξοι (α)⁸ ὄντες πρότερον τέκνα τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, ἔγιναν ὕστερον ἐκ τῆς ἀγροίκου αὐτῶν πεισμονῆς καὶ βαρβαρότητος, ἄσπονδοὶ αὐτῆς ἐχθροὶ, δοκιμάζοντες παντοιοτρόπως νὰ ταράττωσι τὴν ἡσυχίαν αὐτῆς.

[f. 58v] Ὅθεν διὰ νὰ μὴ λάβωσι χώραν εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ ποιμνὴν οἱ ἀναιδεῖς αὐτοὶ λύκοι, ἔπρεπε νὰ πληθυνθῶσιν οἱ ταύτης φύλακες ποιμένες. Τότε λοιπὸν ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς ἀγρύπνως φροντίζων διὰ τὴν εἰρήνην τῆς ἐκκλησίας, ἐκ τῆς ὁποίας ἠλπίζε καὶ τὴν ἰδίαν στερέωσιν, καὶ τοῦ ὑπὲρ τοῦ σωτηριαν, εὐθύς μὲ τὴν συμβουλήν τοῦ πατριάρχου ἐπρόσταξεν ἵνα πληθυνθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπαρχιῶν. Τότε λοιπὸν καὶ εἰς τὴν πόλιν Βορωνεζιαν (μεθ' ἑτέρων ἑξ πόλεων ἄλλων, Ἐλτζας, Κοστένσкас, Ὀρλόβας, Οὐρή-

8. (α) Ἰερεὺς τις τῆς Μόσχας Νικήτας ἀρχηγὸς [ἀρχηγός ms] τῶν ῥασκόλνικων ἔκαμε νὰ προχωρήσῃ [προχωρήσῃ ms] ἡ διδασκαλία του, καὶ μοναχὸς τις Καπιτῶν καλούμενος μὲ ἄρτον καὶ πωρικὰ ἀγρίων δένδρων τρεφόμενος ἐδίδαξε νὰ κάμνωσι τὸν σταυρὸν τοὺς μὲ δύο δάκτυλα ὡς οἱ ἀρμένοι νὰ μὴ δέχωνται τὰς νέας εἰκόνας καὶ ἐκκλησίας, καὶ κάθε τελετὴν ἱεράν. Εἶτα ἐπροχώρησαν εἰς γελοιώδεις αἱρέσεις ὅρα εἰς τὸν δ' τόμον Μελετίου Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, σελ. 311· λέγουσιν ὅτι ἔχουσι τὸν ἅγιον ἄρτον μετουσιωμένον πρὶν τοῦ πατριάρχου Νίκωνος, ὁ ὁποῖος ποτὲ δὲν φθίρειται, καὶ σκόνιν μὲ ἀλεῦρι μεμιγμένην βάλλουσι καὶ κάμνουσιν ἄλλους ἄρτους· ὁ μωρὸς αὐτῶν ζήλος φανερώνει τὴν διδασκαλίαν τοὺς ἕως τὸν φόνον, καὶ νὰ καίουσι τοὺς ζῶντας· Βολοσατοῆς ἀρχηγὸς τῆς αἱρέσεως ἔκαμε νὰ καύσωσιν ὑπὲρ τῶν 2000· καὶ ἄλλος πάλιν πληθος ἀριθμητον. Τὰ δὲ νήπια ἐκάρφωσαν ἀπὸ τὰ φορέματά τοὺς εἰς σανίδια ὅπου ἐκάθοντο, ἂν τύχῃ νὰ φύγῃ τινὰς ἀπὸ τὰς φλόγας, νὰ θυσιάσῃται ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς των, καὶ ἔπειτα τὰ ρίπτεται εἰς τὸ πῦρ. Μισοῦν τὸν νόμιμον γάμον, ἔχουσι ὁμῶς κοινῶς τὰς γυναῖκας πορνεύοντες ἀδεῶς. Κηρύττουσιν ὅτι δὲν εἶναι οὔτε ἐκκλησία, οὔτε ἱερεῖς, οὔτε μυστήρια ἐπὶ τῆς γῆς, εἰ μὴ μόνον εἰς τὰς σκῆτας ὅπου κατοικοῦσιν. Δὲν ξηρίζουσι τὰ γένεια. Μεριζοῦνται εἰς διαφόρους αἱρέσεις, νηστεύουσι τὸ σάββατον. Εἶναι ἀμαθέστατοὶ χωρικοὶ καὶ ἄλλα μωρὰ φρονήματα ἔχουσι. (Примеч. греческого составителя)

βας, Κοροτογιάκας, Ζεμλιάνσκας, καὶ τῶν πέριξ αὐτῶν) ἐσυστήθη θρόνος ἐπισκόπου, καὶ τῆ βασιλέως προσταγῆ, καὶ τῆ τοῦ πατριάρχου εὐλογία ψηφίζεται ὁ ὀσιώτατος καθηγούμενος Μητροφάνης· καὶ τῆ δευτέρα τοῦ Ἀπριλίου, 1682⁹ ἔτει, χειροτονεῖται παρὰ τοῦ πατριάρχου Ἰωακείμ πρῶτος ἐπίσκοπος Βορωνεζίας, καὶ ἡ χειροτονία του αὐτῆ ἐγνωστοποιήθη μὲ ἰδιατέραν¹⁰ τινὰ θεῖαν χάριν· καὶ πρὸς τούτοις παρευρέθησαν καὶ ἕτεροι δεκαεξ ἄρχιερεῖς, ὅθεν ἡ εὐχή τῆς τοσαύτης ἀγιωτάτης συνόδου, κατεβίβασεν ἐπὶ τὴν τοῦ ψηφισθέντος κεφαλὴν πλουσίαν τὴν τῆς ἀρχιερατικῆς χάριτος εὐλογίαν, ἵνα ὀδηγῆ πρὸς ἀγιασμόν πάντας τοὺς εἰς τὴν πνευματικὴν χειραγωγίαν αὐτοῦ ἐμπιστευθέντας ἄνωθεν.

Μετὰ δὲ τὴν αὐτοῦ χειροτονίαν εὕρισκόμενος ἔτι μερικὸν καιρὸν εἰς τὴν βασιλεύουσαν παρευρέθη καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν ἀξίαν του εἰς τὴν θεῖαν βασιλικὴν στέψιν τῶν βασιλέων Ἰωάννου καὶ Πέτρου τῶν Ἀλεξανδριδῶν¹¹, ὄντων τότε ἐν τῆ μειρακιώδει¹² αὐτῶν ἡλικία, καὶ μόνος του προσέφερε τῷ πατριάρχῃ ἐπὶ χρυσοῦ δίσκου τὸν στέφανον τοῦ βασιλέως Πέτρου· φέρων αὐτὸν ἀνυπόπτως μετὰ ἐγκαρδίου καὶ θερμωτάτης νοεραῦς πρὸς Κύριον δεήσεως ὑπὲρ τοῦ στεφανωμένου· ὅθεν ὁ στέφανος οὗτος, τῆ ὀδηγία τοῦ παναγίου Πνεύματος, τοῦ ἐπὶ τὸν χριστὸν Κυρίου ἐπαναπαυθέντος, ἔγινε¹³ κατὰ καιρὸν τῆ Ῥωσσία, διὰ τὰς μεγάλας ἀνδραγαθίας, στέφανος δόξης, καὶ κραταιότητος, καὶ δυνάμεως πολλῆς. Κατ' αὐτὸν δὲ τοῦτον τὸν καιρὸν καθ' ὃν ὁ ἅγιος εὕρισκετο ἐν τῆ Μόσχᾳ, ἠξιώθη ἐξ ὕψους θείας χάριτος, ἦγον νὰ ὑπερμαχήσῃ ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας κατὰ τῶν τολμηρῶν αἰρετικῶν τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς, καὶ μὲ τὸν θυρεὸν τῆς ὀρθοδοξίας νὰ ἀποκρούσῃ τὰ βέλη τῆς ἀναιδοῦς αὐτῶν θρασυστομίας. Βλέποντες γὰρ αὐτὸν οἱ ἄφρονες καὶ ἐχθροὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ κράτους, τὰ τῆς διοικήσεως σκῆπτρα [f. 59r] ἐν χειρὶ μειρακίων, καὶ ἐξαπατώμενοι μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι δὲν δύνανται νὰ χαλινώσωσι¹⁴ τὴν αὐθάδη παρῆρησιαν αὐτῶν, παρεστάθησαν ἔμπροσθεν τῶν νέων βασιλέων, καὶ τοῦ πατριάρχου, ζητῶντες ἄδειαν ἵνα ποιήσωσι μετὰ τῆς ἐκκλησίας συνοδικὴν συζήτησιν περὶ τῆς παραδόσεως τῆς ἀληθοῦς πίστε-

9. 1682] 168 ms

10. ἰδιατέραν] ιδιαιτέραν ms

11. Ἀλεξανδριδῶν] sic! ms

12. μειρακιώδει] μειρακιώδη ms

13. ἔγινε] ἔγεινε ms

14. χαλινώσωσι] χαλινώσωσι ms

ως, ὅποια ἐστὶ ἀληθεστέρα· ἢ ἐκκλησιαστικὴ διδασκαλία; ἢ ἡ τῶν αἰρετικῶν διδασκαλία; Ἡ δὲ ὀρθόδοξος ἐκκλησία ἀδιστακτικῶς οὕσα βεβαιωμένη ἐν τῇ ὀρθοδοξίᾳ αὐτῆς, ὡς ἔχουσα κεφαλὴν αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, οὐδεμίαν ἀνάγκην εἶχε συζητήσεων μετὰ τῶν ἀντιμάχων αὐτῆς· ἀλλ' ἐπειδὴ ἦσαν ποτε τέκνα αὐτῆς, καὶ ἐξ ἀμαθείας καὶ βαρβαρότητος αὐτῶν ἀπεσκίρτησαν, διὰ τὰ τοὺς σωφρονίσθη, καὶ τὰ τοὺς ἐπιστρέψῃ πάλιν εἰς τὰς ἱεράς ἀγκάλας αὐτῆς, ἐπλήρωσε τὴν αἴτησιν αὐτῶν. Καὶ κατὰ τὰς 5 τοῦ Ἰουλίου, τῷ 1682 ἔτει, ἐσυναθροίσθη ἐν τῷ βασιλικῷ Παλατίῳ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ πατριάρχου σύνοδος ἀρχιερέων καὶ ἱερέων, παρόντων καὶ τῶν δύο βασιλέων, καὶ τῆς βασιλίσσης Ναταλίας, καὶ πάσης τῆς βασιλικῆς συγκλήτου, ὅπου συνήλθον καὶ οἱ ῥασκόλνικοι αἰρετικοί, καὶ ἤρξατο ἡ ποθουμένη αὐτοῖς συζήτησις, ἀλλὰ ταχέως ἐμφράχθησαν τὰ ψευδῆ λαλοῦντα στόματα αὐτῶν καὶ κατησχύνθη ἡ ψευδοδιδασκαλία καὶ δοκησιοσοφία¹⁵ αὐτῶν παρὰ τῶν θείων ἱεραρχῶν· μεταξύ τῶν ὁποίων ὁ θεόσοφος Μητροφάνης ἐθαυμάζετο διὰ τὸν πνευματικὸν ζῆλον, καὶ τὴν τῶν λόγων αὐτοῦ δύναμιν· καὶ ὁ θαυμαστός οὗτος ἀγὼν ἐμεγάλυνε τὸ ὄνομά του.

Μετὰ ταῦτα ἀπεστάλη ἐντίμως παρὰ τε τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πατριάρχου εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐπαρχίαν Βορώνεζ. Καὶ φθάσας ἐκεῖ ἤρξατο προθύμως τοὺς ποιμαντικὸς ἀγῶνας. Καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ἀναβὰς εἰς τὸ τῆς ἀγιότητος ὕψος, ἀφῆκε τὴν φωνὴν τοῦ ὀρθοδόξου αὐτοῦ κηρύγματος, καὶ ἤρξατο νὰ εὐαγγελίζηται τῇ ὑπ' αὐτοῦ ποιμαινομένη νοητῇ Σιών σωτηρίαν, νοουθετῶν ἅπαντα τὰ τέκνα αὐτῆς. Ἐχων δὲ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τὸν θησαυρὸν τῆς θείας ἀγάπης, ἦτον οὐχὶ χαλκὸς ἡχῶν, ἢ κύμβαλον ἀλαλάζων, τὰ καὶ καθ' ὄν καιρὸν ἀποδίδουσι τὸν ἦχον αὐτῶν, ἀναισθητα ὑπάρχοντα, ἀλλὰ πράττων ἐκεῖνα ἄπερ ἐδίδασκεν, ἦτον κιθάρα ζῶσα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, σαλπίζουσα τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν.

Τὴν πρώτην αὐτοῦ ποιμεναρχικὴν φωνήν, ἐξεφώνησε [f. 59v] πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὸν¹⁶ ποιμένας, καὶ συναγωνιστὰς εἰς τὸ ἀγιώτατον ἐπάγγελμα τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας, καὶ ὁδηγίας· καὶ ἵνα ἐξάψῃ τὸν πόθον αὐτῶν, διὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τὴν φροντίδα τοῦ ἐγχειρισθέντος αὐτοῖς ποιμνίου, τοὺς συναδελφοὺς ὀρθοδόξους χριστιανούς, οὕτως ὠμίλει¹⁷ αὐτοῖς εἰς τὰς θεοπνεύστους αὐτοῦ διδασκαλίας· « Ὑμεῖς ὦ ἐντιμώτατοι ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ

15. δοκησιοσοφία] δοκησιοσοφία ms

16. αὐτὸν] αὐτῶν ms

17. ὠμίλει] ὀμίλει ms

τοῦ ὑψίστου, οἱ ὁδηγοὶ τῆς λογικῆς ποιμένης τοῦ Χριστοῦ, χρεωστεῖτε νὰ ἔχη-
τε λαμπροὺς τοὺς τοῦ νοδὸς ὀφθαλμούς, κεκαθαρμένους μὲ τὸ φῶς τῆς γνώ-
σεως, ἵνα διὰ τῆς εὐθείας ὁδοῦ ὁδηγήτε τὸν λαόν, καὶ μάλιστα χρεωστεῖτε νὰ
εἰσθε αὐτὸ τὸ φῶς, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἐντολήν· “Ὑμεῖς ἐστέ τὸ φῶς τοῦ
κόσμου”. Ὑμεῖς ὦ ποιμένες χρεωστεῖτε ἐτοιμάζοντες τὸ μάννα τοῦ θεοῦ λό-
γου, νὰ τὸ ἀποδίδητε τοῖς λογικοῖς προβάτοις, ὡς οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἠτοι-
μαζον ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῖς Ἰσραηλίταις. Ὑμεῖς ὦ μεσίται, χρεωστεῖτε νὰ μιμησθε
εἰς τὰς προσευχὰς σας τὸν Μωυσῆν, καὶ τὸν Παῦλον, οἵτινες μὲ τόσον ζῆλον
προσηύχοντο ὑπὲρ τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν Θεόν· “Καὶ νῦν εἰ μὲν ἀφείς αὐτοῖς τὴν
ἁμαρτίαν αὐτῶν, ἄφες αὐτοῖς· εἰ δὲ μή, ἐξάλειψόν με ἐκ τῆς βίβλου σου, ἥς
ἔγραψας”. ὁ δὲ Παῦλος, ἠύχετο λέγων· “Ἡύχομην αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι
ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα,
οἵτινες εἰσὶν Ἰσραηλίται. Οὕτως οὖν καὶ ὑμεῖς πρέπει νὰ ἔχητε ζῆλον ὑπὲρ τῆς
τοῦ λαοῦ σωτηρίας. Καλοὶ δὲ ἦσαν αὐτοὶ οἱ ποιμένες, ἐπειδὴ ἐτοιμῶς εἶχον
ἵνα θύσωσι καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς ὑπὲρ τῶν προβάτων. Τούτους οὖν μιμού-
μενοι καὶ ὑμεῖς γίνεσθε ἀγαθοί, καὶ ποιμάνετε τὸ ἐμπιστευθὲν ὑμῖν ποίμνιον,
οὐχὶ βιαστικῶς, ἀλλ’ ἐλευθέρως κατὰ Θεόν. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός,
ὅτε κατέστησε ποιμένα προβάτων αὐτοῦ¹⁸ τὸν ἀπόστολον Πέτρον, εἰπὼν
πρὸς αὐτὸν τρισσῶς τὸ ‘ποιμαινε’¹⁹, ἐφάνέρωσε διὰ τούτου, ὅτι οἱ ποιμένες
διὰ τριῶν εἰδῶν νομῆς χρεωστοῦσι νὰ ποιμαίνωσι²⁰ τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτοῖς
ποίμνιον· ἤτοι διὰ τοῦ λόγου τῆς διδασκαλίας, διὰ τῆς εὐχῆς, καὶ τῆς τῶν
ἀγίων μυστηρίων βοηθείας, καὶ διὰ τοῦ παραδείγματος τοῦ θεαρέστου βίου.
Ταῦτα τὰ τρία εἶδη καὶ ὑμεῖς νὰ φυλάττητε ἀκριβῶς· ἤγουν τὸν λόγον τῆς
διδασκαλίας νὰ μεταδίδητε εἰς τὸν λαόν, εἰκόνα τοῦ ἀγαθοῦ βίου νὰ δείκνυτε
τὸν ἑαυτὸν σας, [f. 60r] καὶ νὰ προσεύχησθε ὑπὲρ τῆς ἐγχειρισθείσης ὑμῖν
ποιμένης, φροντίζοντες ἐποικοδομεῖν ἐν τοῖς ἀγίοις μυστηρίοις, ἤτοι τοὺς
μὲν ἀπίστους νὰ φωτίζετε διὰ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος· τοὺς μετὰ τὸ βάπτισμα
ἁμαρτάνοντας νὰ ἐνθαρρύνετε νὰ ἔρχονται εἰς μετάνοιαν καὶ διόρθω-
σιν· τοῖς δὲ ἀξίοις νὰ μεταδίδετε τῶν ἀχράντων μυστηρίων τοῦ σώματος καὶ
αἵματος τοῦ Χριστοῦ· καὶ ὑπὲρ τῶν ἀσθενούντων νὰ φροντίζετε, καὶ μάλιστα
ἵνα μὴ ἀποθνήσκωσιν ἄνευ τῆς μεταλήψεως τῶν θείων μυστηρίων, καὶ τοῦ
τελευταίου εὐχελαίου. Διαμαρτύρομαι γὰρ καὶ ἐγὼ σὺν τῷ Παύλῳ, ἐνώπιον

18. προβάτων αὐτοῦ] sub l. ms

19. ποιμαινε] ποιμηνε ms

20. ποιμαίνωσι] ποιμένωσι ms

τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ μέλλοντος κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς· Ἐκλήσατε τὸν λόγον, ἐπιστήθητε εὐκαίρως, ἀκαίρως, ἐλέγξατε, ἐπιτιμήσατε, παρακαλέσατε ἐν πάσῃ μακροθυμίᾳ καὶ χρηστότητι· καὶ παρακαλῶ ὑμᾶς ἀδελφοί, σωφρονήσατε τοὺς ἀσυνέτους, προΐστασθε τοῖς ἀδυνάτοις, μακροθυμήσατε πρὸς πάντας, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε· εὐχαριστεῖτε διὰ πάντα τοῦτο γάρ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εἰς ὑμᾶς. Παράδειγμα γίνεσθε τοῖς πιστοῖς ἐν βίῳ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πνεύματι, ἐν πίστει, ἐν ἀγνείᾳ, μηδένα ἐν μηδενὶ σκανδαλίζοντες· ἀλλ' ἐν πᾶσι παραστήσατε ἑαυτοὺς ἀμέμπτους, ὡς Θεοῦ λειτουργοί· Ἐὰν οὖν ταῦτα φυλάξητε, ἀληθῶς παρρησιασθέντες τῷ ἀρχιεπίσκοπῳ, θέλετε λάβῃ τὸν ἄφθαρτον τῆς δόξης στέφανον. Ἀμήν, γένοιτο· γένοιτο· τῇ χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Μετὰ τοσαύτης ἀγάπης καὶ εἰλικρινείας ὁ τοῦ Θεοῦ θεράπων ἐδίδασκε τὴν ἱερὰν αὐτοῦ ἀδελφότητα (τοὺς ἱερεῖς) ἵνα ἀγωνίζηται τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς ὑπὲρ τῶν λογικῶν προβάτων ἀνυστάκτου φροντίδος. «Ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας λαλεῖ τὸ στόμα», ἔφη ἡ αὐτοαλήθεια. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ τοῦ ἀγίου καρδία ἦτον ἐμπελησμένη τῆς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπης, ἐξήρχοντο καὶ ἐκ τοῦ ἀγίου αὐτοῦ στόματος κεχαριτωμένα λόγια, προσκαλοῦντα καὶ ὀδηγοῦντα τοὺς πλησίον πρὸς τὸν Θεόν, τῇ στερεότητι τῆς ὁμολογίας τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ τῇ ἐλκύσει²¹ πρὸς τὴν τῶν ἀρετῶν ἐργασίαν· ἄνευ τῶν ὁποίων, καὶ ἡ ὀρθὴ πίστις νεκρά ἐστὶ. Καὶ πρὸ πάντων ἐδείκνυσε τοῖς πνευματικοῖς τέκνοις αὐτοῦ εἰκόνα τῆς πνευματικῆς τελειότητος, αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἵνα κατὰ τὴν θείαν ταύτην εἰκόνα, [f. 60v] καὶ ἐκεῖνοι ἐξομοιούμενοι, καὶ ἐκ δόξης εἰς δόξαν θεϊκὴν ὑψούμενοι, προβιβασθῶσι κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν. Τὰς σωτηρίους θείας ἐντολὰς ἐνεχάραττεν εἰς τὰς τῶν ἀνθρώπων καρδίας ἀνεξαλείπτους, τῇ δυνάμει τοῦ θείου λόγου· τὰς διδαχὰς τοῦ μόνο οὐρανοῦ διδασκάλου ἐμφύτευε βαθέως εἰς τὴν ἐνθύμησιν αὐτῶν, καὶ δι' αὐτῶν ἐστερέωνεν ἐν αὐτοῖς τὴν πίστιν, ἵνα ἴστανται ἀκλόνητοι ἐν μέσῳ τῶν τοῦ βίου τρικυμιῶν· καὶ διὰ τὰ μὲν τῆς ἐνθυμήσεως τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν, ἐστερέωνεν ἐν αὐτοῖς τὴν ἐλπίδα, ἵνα ἐλπίζοντες τὰ αἰώνια, παραβλέπωσι τὰ πρόσκαιρα, καὶ ἐπίγεια· διὰ δὲ τῆς ἀναμιμήσεως τῶν παθῶν, καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ἅπερ διὰ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν ἐκουσίως ὑπέμεινεν, ἀναπτεν εἰς αὐτοὺς ἄρρητον πρὸς αὐτὸν ἀγάπην, ἵνα ἄραντες ἐπ'

21. ἐλκύσει] ἐλκήσει ms

ἰστων τὸν σταυρὸν αὐτῶν ἀκολουθήσωσι τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ· καὶ μετ' αὐτὸν καὶ δι' αὐτὸν θλιβόμενοι, σὺν αὐτῷ καὶ παρ' αὐτοῦ δοξασθῶσι· καὶ τελευταῖον διὰ τῆς ἀναμνήσεως τῶν ἀπειλῶν αὐτοῦ, ἐμφύτευεν ἐν αὐτοῖς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, ἵνα τρέμωσι τὸ ἐμπεσεῖν μετὰ θάνατον εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος, τοῦ ἀδυσωπήτου κριτοῦ, καὶ ἐμβάλλοντος τοὺς ἀμετανοήτους εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός, ὅπου ὁ σκῶληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

Συνθέττωντας δὲ μετὰ τοῦ εὐαγγελίου καὶ τὰς λοιπὰς θείας γραφάς, ὡσπερ γραμματεὺς πεφωτισμένος παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐδίδασκεν εὐσεβῶς καὶ καθαρῶς πρὸς οἰκοδομὴν τῶν ἀκροατῶν, καὶ ὡς ἀληθῆς μαθητῆς καὶ μιμητῆς τῶν θείων πατέρων εἰς τὰς διδαχάς του μετὰ τῶν λοιπῶν διαλέξεων, διερμήνευε καὶ τοὺς λόγους τῶν θεοπνευστων τούτων πατέρων· καὶ διῆπτάμενος νοερῶς ὡσπερ μέλισσα τὰ νοητὰ ταῦτα ἄνθη τοῦ παραδείσου, ἐσύναξε καὶ παρέθετεν εἰς τὴν νοητὴν τράπεζαν τῶν ὀρθοδόξων τὸ ψυχοσωτήριον μέλι τῆς οὐρανόφιλου φιλοσοφίας.

Ἐν τῷ ἐναπολειφθέντι²² συνοδικῷ τοῦ θείου τούτου πατρὸς περιέχονται πάμπολλοι περίοδοι, ἐκ τῶν ὁποίων διδάσκονται οἱ πιστεύοντες, ἵνα διακρίνωσι τὰς ψευδεῖς καὶ ματαιὰς ἡδονὰς τοῦ κόσμου τούτου· διδάσκονται νὰ διακρίνωσι τὰς ἀπατηλὰς ὠραιότητάς τῶν φθαρτῶν καὶ γηϊνῶν πραγμάτων· διδάσκονται τὴν μνήμην τῆς φοβερᾶς ὥρας τοῦ θανάτου. Ἐν αὐτῷ περιέχονται καὶ περικοπαὶ ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῶν ἁγίων πατέρων Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου, καὶ λοιπῶν, [f. 61r] διδάσκουσαι νὰ μὴν αἰχμαλωτίζῃ τινὰς τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν του εἰς τὰ φθαρτὰ πράγματα τοῦ κόσμου, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ζητῇ πρὸ πάντων τὴν οὐράνιον βασιλείαν, διὰ τῆς ἐργασίας τῶν θείων ἐντολῶν. Πρὸς τούτοις ἐν τῇ αὐτῇ βίβλῳ ἐπιτρέχονται καὶ εἰκόνες διάφοραι ἀποδεικνύουσαι τὴν ἀθλιότητα τῆς φθαρτῆς ἡμῶν φύσεως, ὅπως τῷ τοῦ θανάτου δρεπάνῳ ὡς ἄνθος χόρτου κόπτεται, καὶ ταχέως διαφθείρεται· αἱ ὁποῖα καθαρῶς παριστάνουσιν ἡμῖν τὸν θάνατον, ἵνα στρέψωμεν τοὺς λογισμοὺς ἡμῶν πρὸς τὸν αἰωνιότητα, δι' ἣν καὶ ἐπλάσθημεν. Τοῦτο τὸ ἁγίου συνοδικὸν εἶναι πιστὸς, καὶ ἀληθῆς μάρτυς, μαρτυρῶν ἡμῖν ὅτι πάντοτε ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἐμελετοῦσε τὸν θάνατον, καὶ ὅτι αὐτὴ ἡ μελέτη ἦτον γλυκυτάτη εἰς τὴν ψυχὴν του, καὶ ὡς φρούριον δυνατόν, διεφύλαττεν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ μολυσμοῦ τῆς κοσμικῆς ματαιότητος, γεννώσα ἐν αὐτῇ τὴν ἐλπίδα τῆς αἰωνίου μακαριότητος. Πρὸ πάντων δὲ ἀποδεικνύεται ἐν τῷ ῥηθέντι

22. ἐναπολειφθέντι] ἐναποληφθέντι ms

ντι συνοδικῶ, ἢ τοῦ θείου ἱεράρχου στερεὰ πίστις, εἰς τὰ τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν ἐκκλησίας δόγματα, καὶ μάλιστα τὰ περὶ τῶν κεκοιμημένων.

Πλήρης ἐστὶν ἡ βίβλος αὕτη ἀπὸ νοουθεσίας ἐκ τῶν παραδόσεων τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ τῶν θείων πατέρων συναθροισθείσας²³ περὶ τοῦ εὐχεσθαι ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων καὶ ἀποδείξεις περὶ τοῦ, πόσον ὠφελοῦσιν αὐτοὺς αἱ ὑπὲρ αὐτῶν προσφερόμεναι ἐκκλησιαστικαὶ δεήσεις, καὶ μάλιστα ἡ ἐν τῇ προσκομιδῇ αὐτῶν ἀνάμνησις. Βεβαιωμένος γὰρ ὢν ὁ τοῦ Θεοῦ θεράπων εἰς ταύτην τὴν ἀλήθειαν, παρακαλεῖ τὴν ἱεράν ταύτην ἀδελφότητα, καὶ μάλιστα τὸν τοῦ θρόνου του διάδοχον ἐν τῇ πνευματικῇ αὐτοῦ διαθήκῃ, θερμῶς δεόμενος, ἵνα εὐχωνται ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ ἵνα ποιῶσι τὰ παρὰ τῆς ἐκκλησίας δι-ατεταγμένα νεκρικὰ μνημόσυνα, διπλασιάζων πολλακίς ταύτην τὴν αἴτησιν, ἵνα μὴ παραβλέψωσιν αὐτόν, ἀλλ' ἵνα δέωνται τοῦ τυχεῖν αὐτὸν θείου ἐλέους ἐν τῇ φοβερᾷ ἐκείνῃ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως· ὅπως καὶ ὑπὲρ τῶν μνημοσύνων αὐτῶν ἐξεγείρη ὁ Κύριος θερμοὺς καὶ εὐαρέστους ἑαυτῷ πρεσβευτάς, κατὰ τὴν αὐτοῦ ἀπόφασιν· «Ἐν ᾧ μέτρῳ μετρήτε ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν» (α)²⁴.

[f. 61v] Ἐπιμόνευε τῶν ἐσχάτων σου ἔφη τις σοφός, 'καὶ εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ ἀμάρτης'. καὶ ἀληθῶς ἀπέδειξεν αὐτὸς αὐτὰ τὰ λόγια ἀληθῆ. Ἐπειδὴ ἐν-θυμούμενος τὴν ἐκ τοῦ παρόντος κόσμου πρὸς τὸν μέλλοντα ἀποδημίαν του, ὅπου ὡς δυνατὸς κατὰ τὴν ἀξίαν, δυνατῶς καὶ ἔτασθήσεται, ἀκαταπαύτως ἠτοιμάζετο εἰς τὴν ἀποδημίαν ταύτην, ἔχων αὐτὴν πρὸ ὀφθαλμῶν, ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, καὶ γενόμενος διὰ βίου καὶ λόγου εἰκῶν ἀρετῆς τῇ ἑαυτοῦ ποι-μνῇ, ἐτράβιζε μεθ' ἑαυτοῦ πάντα τὰ λογικὰ αὐτοῦ πρόβητα εἰς τὴν τῆς σωτηρί-ας ὁδόν· τοὺς μὲν ἀμαρτωλοὺς πρὸς μετάνοιαν καὶ διόρθωσιν βίου καθοδηγῶν, τοὺς δὲ ἐναρέτους εἰς τὴν ἐν τῇ ἀρετῇ μέχρι τέλους διαμονὴν ἐπιστηρίζων· καὶ γενόμενος κατὰ τὸν Ἀπόστολον τοῖς πᾶσι τὰ πάντα, ἦτον τοῖς πᾶσιν εὐπόσι-

23. συναθροισθείσας] συναθροισθείας ms

24. (α) Ἡ ἀψευδὴς αὕτη τοῦ Κυρίου ἀπόφασις, θαυμασίως ἔλαβε πέρας, ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θείου θεράποντος. Ἀπ' αὐτῆς γὰρ [f. 61v] τῆς ἡμέρας τῆς αὐτοῦ μεταστάσεως, δὲν ἔπαυσεν ἡ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία νὰ ἐκτελῇ τὰ ὀφειλόμενα ὑπὲρ αὐτοῦ μνημόσυνα, καὶ μάλιστα τὰ τελευταῖα τρία ἔτη πρὸ τῆς φανερώσεως τῶν ἁγίων λειψάνων αὐτοῦ, διὰ τοῦ θερμωτάτου [θερμωτάτου ms] ζήλου, καὶ τῶν ἀκαταπαύστων ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων δεήσεων αὐτοῦ, δικαίως ἀντεβράβευσεν αὐτὸν ὁ Κύριος, χάρισας αὐτῷ μυρίους πρεσβευτὰς ὑπὲρ ἀναπαύσεως καὶ δόξης τῆς μακαρίας αὐτοῦ ψυχῆς· καὶ εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν τριετίαν, ἔτρεχεν ἀναρίθμητος λαός, εἰς τὸν ναὸν ὅπου ἀνεπαύετο τὸ τίμιον αὐτοῦ λείψανον, ποιοῦντες παρακλήσεις, καὶ παννυχίδας ἀκαταπαύτως, ἄνωθεν τοῦ ἁγίου αὐτοῦ μνήματος. (Примечание русского издания, сохраненное в греческом переводе)

τος, καὶ οἰκειοποιούμενος τὴν ἐκάστου ἀνάγκην, εὐαρεστοῦσεν ἐκάστῳ μετὰ πάσης προθυμίας καὶ πίστews. Ὅθεν πλούσιοι καὶ πένητες, εὐγενεῖς καὶ ἰδιῶται, νέοι καὶ γέροντες ἅπαντες, ἐξ ἴσου εἶχον αὐτὸν ὡς πατέρα φιλόστοργον, καὶ φροντιστὴν τῶν ψυχῶν αὐτῶν. Ὁ ἀρχιερατικὸς αὐτοῦ οἶκος, ἦτον κοινὸν καταφύγιον τῶν τεθλιμμένων²⁵ καὶ ἀδικουμένων, ξενοδοχεῖον τῶν ξένων, ἰατρεῖον τῶν ἀσθενούντων, καὶ ἀνάπαυσις τῶν κεκοπιακῶτων. Πολλάκις μόνος του ἀπερχόμενος ἐπεσκέπτετο τοὺς κάμνοντας, καὶ μὴ δυναμένους εἰσελθεῖν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ λαβεῖν τὸ παρ' αὐτοῦ ἔλεος. Οἱ κατάδικοι οἱ διὰ τὰς παραβάσεις αὐτῶν ἐν σκοτεινοτάταις φυλακαῖς κεκλεισμένοι ὄντες, καὶ ὄδυρόμενοι²⁶ τὴν ἀποστέρησιν τοῦ γλυκυτάτου κόσμου, καὶ πεπνηδημένοι σιδηροῖς, μετ' ἐκπλήξεως ἔβλεπον αὐτὸν ὡς ἄγγελον Θεοῦ, καὶ παρηγοροῦντα αὐτούς, καὶ ἐκτείνοντα αὐτοῖς χεῖρα βοήθειας, καὶ κατανυγόμενοι τὰς καρδίας, ἔχων κρουνηδὸν²⁷ δάκρυα μετανοίας, καὶ [f. 62r] μετὰ θερμῶν δεήσεων ἐπεκαλοῦντο τὴν ἐξ ὕψους εὐλογίαν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ εὐεργέτου αὐτῶν. Οἱ ἐν κλίβη δεινῶς πάσχοντες, ἐστερεώνοντο εἰς τὴν ὑπομονὴν ὑπὸ τῶν λόγων αὐτοῦ, καὶ ἐλάμβανον ἐξ αὐτοῦ ὄχι μόνον πᾶσαν βοήθειαν, ἀλλ' ἀξιώνοντο καὶ τῆς ἐκ τῶν ἀρχιερατικῶν χειρῶν αὐτοῦ ὑπηρεσίας. Καὶ εἰς τὰς τοιαύτας καὶ τοσαύτας αὐτοῦ ἀρετὰς, δὲν ἄφησέ ποτε τὴν διάνοιάν του νὰ ὑψηλοφροσνήσῃ, ἀλλὰ καθὼς τὸ καρποφόρον δένδρον ὅσον περισσότερο βαρύνονται οἱ κλάδοι του ἀπὸ καρπῶν, τόσον περισσότερο κλίνει αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν, οὕτω καὶ ὁ ἅγιος, ὅσον περισσότερο ὑψώνετο εἰς τὴν ἀγιότητα, τόσον περισσότερο ἐβυθίζετο εἰς τὴν ταπεινῶσιν ἐπιγινώσκων ἐν καρδίᾳ τὸν ἑαυτὸν του δοῦλον ἀχρεῖον. Τὰς μισητὰς αὐτῷ ἀνθρωπίνους εὐφημίας, ἀντέκρουσε μετὰ τῆς μελλούσης κρίσεως, λέγων μετὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου· «Ἔστιν ὁ κρίνων με Κύριος, ὁ μέλλων κρίνειν οὐ μόνον τὰς ἀνομίας, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀρετὰς τῶν ἀνθρώπων». Εἰς τὰ φθάσαντα καὶ μέχρις ἡμῶν τρισὶ αὐτοῦ γράμματα, σταλέντα πρὸς εὐσεβῆ τινα ὑποκείμενα, ἐγκεχαραγμένη, ἴν' οὕτως εἶπω, φαίνεται ἐν ἐκάστῳ αὐτῶν, ἢ ταπεινῶσις τῆς μακαρίας αὐτοῦ ψυχῆς· ἐπειδὴ ἐν ἐκάστῳ γράμματι, οὕτως εἰδοποιεῖ περὶ ἑαυτοῦ τοὺς φίλους του· «Κατὰ ἀλήθειαν, σωματικῶς μὲν ζῶντες ἐσμέν, πνευματικῶς δέ, μόνος ὁ μονογενὴς Υἱὸς ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ οἶδε».

Ὁ θεὸς οὗτος ἱεράρχης, ὄχι μόνον τοὺς ζῶντας καὶ ἐξ ὕψους αὐτῷ οἰκειωθέντας, ὡς τῷ ποιμένι τὰ πρόβατα, καὶ τῷ πατρὶ τὰ τέκνα, ἐνηγκαλίζετο

25. τεθλιμμένων] τεθλιμένων ms

26. ὄδυρόμενοι] ὠδυρόμενοι ms

27. κρουνηδὸν] κρουνηδὸν ms

μετ' ἔγκαρδίου ἀγάπης, ἀλλὰ καὶ τοὺς κοιμηθέντας ὀρθοδόξους, ὡσπερ τοὺς ὑπὸ τὴν ποιμαντικὴν προστασίαν αὐτοῦ τελειωθέντας, οὕτω καὶ τοὺς ἔξω τῆς ποιμνῆς αὐτοῦ, καὶ μάλιστα τοὺς ὀρθοδόξους στρατιώτας, τοὺς ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, ἐν πολέμοις τὴν ψυχὴν αὐτῶν θύσαντας, ἐδέχετο ἅπαντας ἐν τῇ πλήρει ἀγάπης καρδίᾳ αὐτοῦ. Μαρτυροῦσι τοῦτο αἱ ἐν τῷ συνοδικῷ αὐτοῦ ἀνώνυμοι μνημονεύσεις, μετ' ἔγκαρδίου πρὸς Κύριον δεήσεως, ὑπὲρ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ, δι' αἰφνιδίου θανάτου μεταστάντων, καὶ ἐν ὕδασι πνιγόντων, ἄνευ μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως, καὶ τῆς τῶν θείων μυστηρίων μεταλήψεως· ἔτι δὲ καὶ ὑπὲρ τῶν ἐκ τοῦ τάγματος τοῦ ἡγεμόνος Ἀλεξίου Σιμωνήδου τοῦ Σεΐνου μεταστάντων στρατιωτῶν, τῶν πλησίον τῆς πόλεως Ἀζώφ ἀποκτανθέντων, καὶ αἰχμαλωτισθέντων, [f. 62v] καὶ ἐκεῖσε τελειωθέντων.

Προσθέντων δὲ μετὰ²⁸ ζήλου πολλοῦ κόπους καὶ πόνους ὁ ἅγιος, εὖρε τῇ τοῦ Θεοῦ εὐδοκίᾳ χάριν καὶ παρὰ τοῖς ἐπιγείοις ἐξουσιασταῖς, τοῖς τε ἐκκλησιαστικοῖς λέγω καὶ κοσμικοῖς. Ὁθεν κατὰ τὸ 1696 ἔτος ὁ μὲν πατριάρχης Ἰωακείμ, διὰ πατριαρχικοῦ γράμματος ἐμεγάλυνε τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ, ἵνα ὑποτάξῃ ὑπὸ τὴν σωτήριον ὁδηγίαν αὐτοῦ παμπόλλας χριστιανικὰς ψυχὰς, προστάξας αὐτὸν νὰ γινώσκῃ ὑπὸ τὴν ἐπαρχίαν του τοὺς κατοικήσαντας παρὰ τοῖς ποτάμοις, Ὁσερέδαν, Βητούκαν, καὶ Ἡκόρτζαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς μέγας Πέτρος ὁ α'-ος, ἐχάρισεν αὐτῷ πλουσίας δωρεάς, ἵνα γένηται παράκλησις τῶν πτωχῶν καὶ ἀπόρων. Καὶ ταύτας τὰς ἀγαθουργίας ἐδέχετο ὁ ἅγιος μετ' εὐχαριστίας παρὰ τοῦ βασιλέως, ὡς ἐνέχυρον²⁹, δὲν ἐπροσήλωσεν ὁμως τὴν καρδίαν του εἰς τὰ φθαρτὰ πλούτη, ἀλλ' ἐπροσήλωνεν αὐτὴν εἰς τὰ ἄνω, ὅπου ὑπῆρχεν ὁ ἀληθὴς θησαυρὸς αὐτῆς, τὸν ὁποῖον οὔτε σὴς ἀφανίζει, ἀλλ' οὔτε κλέπται διорύσσουσι καὶ κλέπτουσι.

Ἀγαπήσας δὲ ὁ ἅγιος κατὰ τὸν Δαβὶδ τὴν εὐπρέπειαν τοῦ θείου οἴκου, ἀμέσως μετὰ τὴν παραλαβὴν τῆς ἐπαρχίας του, ἠθέλησε νὰ οἰκοδομήσῃ ἀντὶ τοῦ σεσαθρωμένου ξυλίνου νέον λιθόκτιστον ναὸν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ· ἐπειδὴ παλαιόθεν ἡ τῆς Βορωνεζίας καθολικὴ ἐκκλησία ἦτον τετιμημένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου· αὕτη δὲ ἡ ξύλινος ἐκκλησία, μετὰ τοῦ περὶ αὐτὴν παρακκλησιδίου τοῦ ἀγίου Νικολάου, ἀνηγέρθη διὰ δαπάνης τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ Θεοδωρίδου, καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τοῦ ἀγιωτάτου πατρι-

28. μετὰ] ματὰ ms

29. ἐνέχυρον] ἐνέχειρον ms

άρχου Φιλαρέτου· εἶτα³⁰ μετὰ παρέλευσιν καιροῦ ἀνενεώθη, καὶ παρακλήσιον ἐκτίσθη ἐν αὐτῇ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, καὶ τῶν λοιπῶν ἀσωμάτων δυνάμεων. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνανεωθείσα ἐπαλαιώθη· ὅθεν ὁ τοῦ Θεοῦ θεράπων ἐζήτησεν εἰς αὐτὸ τὸ ἔργον τὴν εὐλογία τοῦ παναγιωτάτου πατριάρχου, καὶ λαβὼν αὐτήν, ταχέως ἄρχησε τὴν οἰκοδομὴν, ἥτις διήρκεσεν ἕως δεκαπέντε ἔτη. Τέλος κατὰ τὸ 1699 ἔτος, ὅτε πλέον ἐτοιμάζετο νὰ ἀνεγερθῆ καὶ τὸ τέμπλον, παρ' ἐλπίδα πᾶσαν, εὐρέθη, κατὰ λάθος τῶν μαϊστόρων, τὸ νέον κτίριον ἐπισηφάλης, ἐπειδὴ ἀνεφάνησαν εἰς τὰ τεῖχη αὐτοῦ διαρραγίσματα· διὸ καὶ ἔτελεν ἀτελής. Μόνον δὲ ἓνα παρακλήσιον τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ ἐτελειώθη, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ [f. 63r] δὲν ἐγκαιάσθη. Ἡ δὲ θεία λειτουργία ἐτελεῖτο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν ἁγίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου.

Αὕτη γοῦν ἡ εἰς δόξαν Θεοῦ οἰκοδομὴ τοῦ ἁγίου, δὲν ἔλαβεν ἐξ ὕψους αἴσιον πέρας. Διακρίνωντες ὁμως τὰ μετὰ ταῦτα γεγονότα, βλέπομεν, ὅτι οὕτως προωρισμένον ἐκ Θεοῦ, διὰ περισσοτέραν δόξαν τοῦ αὐτοῦ θεράποντος. Ἐπειδὴ ὅτε μετὰ τὴν θείαν αὐτοῦ μετάστασιν ἐχρειάσθη ἐπιδιορθώσεως τὸ παρεκκλήσιον τῶν ἀρχαγγέλων, τότε τὸ ἱερὸν αὐτοῦ λείψανον μετεκομίσθη ἐκεῖθεν εἰς τὴν ξυλίνην ἐκκλησίαν τῆς ἀκαταφλέκτου βάτου, τὴν οὖσαν ὑποκάτωθεν τοῦ κωδωνοστασίου· κἀκεῖθεν πάλιν μετὰ παρέλευσιν 15 ἐτῶν ἀπὸ τῆς θείας αὐτοῦ κοιμήσεως, μετεκομίσθη εἰς τὴν νεόκτιστον ἐκκλησίαν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ὅπου καὶ ἀνεπαύετο μέχρι τῆς αὐτοῦ ἀναδείξεως. Ἀλλ' ὁμως καὶ εἰς τὰς δύο αὐτοῦ ἀνακομιδὰς ἐφαίνετο, ὅτι τὸ τοῦ ἁγίου λείψανον δὲν ἔπεσεν εἰς τὴν κοινὴν φθορὰν τῆς ἡμετέρας φθαρτῆς φύσεως· ἐπειδὴ ὁ Κύριος δὲν ἀφήνει τοὺς ὀσίους αὐτοῦ ἰδεῖν διαφθοράν. Ἐκτοτε λοιπὸν διεδόθη εἰς τὸν εὐσεβέστατον λαὸν ἀψευδῆς ἀγγελία, ὅτι ὁ ἱεράρχης Μητροφάνης εἶναι γνήσιος θεράπων τοῦ Θεοῦ.

Ἐπειδὴ γοῦν ἡ καρδιά αὐτοῦ ἦτον πεπυρακτωμένη, καθὼς ὁ ἄνθραξ ὃν εἶδεν ὁ Ἡσαΐας, τῷ πυρὶ τῆς θείας ἀγάπης, ἀνέπεμπε πρὸς Κύριον θερμότητας³¹ δεήσεις. Τὸν δὲ ἐκ ποιμαντικῶν φροντίδων ἐλεύθερον καιρόν, ἡγίαζε διὰ τῆς ἐν τῷ μυστικῷ αὐτοῦ κελλίῳ εὐχῆς· ἀλλὰ καὶ τὴν νύκτα παραβλέπων τὴν σωματικὴν ἀνάπαυσιν, ἀγρυπνοῦσε προσευχόμενος· καὶ ὥσπερ οὐράνιον πετεινὸν διαχωριζόμενος ἀπὸ τῶν γῆινων φροντίδων, ἀνέβαινεν εἰς τὸ ὕψος τῆς θείας γνώσεως. Καὶ οὕτω μὲν ἡγωνίζετο ἐν τῷ κρυπτῷ· ἀλλὰ καὶ

30. εἶτα] εἶτα ms

31. θερμότητας] θερμωτάτας ms

εἰς τὰς κοινὰς ἀκολουθίας καὶ θείας ἱερουργίας, μετὰ κατανευγμένης καρδίας ἀνέπεμπε τὰς εὐχαριστηρίους καὶ ἱκετηρίους εὐχὰς, δεόμενος πρὸς τὸν ἀρχιποῖμενα Κύριον, ἵνα θαυμαστώσῃ ἐπ' αὐτὸν τὰ ἔλεή του, καὶ ὀδηγήσῃ τὸν λαὸν αὐτοῦ διὰ χειρὸς αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐρήμου τοῦ παμμοχθήρου τούτου κόσμου εἰς τὴν οὐράνιον δόξαν, τῆς θείας μακαριότητος. Ὁ δὲ Κύριος προσδεχόμενος τὰς εὐπροσδέκτους δεήσεις αὐτοῦ, ἔξαπέστελλεν³² αὐτῷ τὴν ταχίστην καὶ κραταιὰν αὐτοῦ βοήθειαν, εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς αἰτήσεώς του. Ἀλλὰ πρὸ πάντων, ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτω μετὰ διψώσης ψυχῆς, [f. 63v] ἔσπευδεν ὁ μακάριος συνεχῶς εἰς τὴν πηγὴν τῆς ἀθανασίας, εἰς τὸν οἶκον λέγω τοῦ ζώντος Θεοῦ, καὶ εἰς τὴν τράπεζαν τῆς ἀκαταλήπτου αὐτοῦ χάριτος, ἵνα προσφέρῃ αὐτῷ τὴν ἀναίμακτον καὶ μυστικὴν θυσίαν ἐκείνου τοῦ Ἄμνου τοῦ Θεοῦ, τοῦ εἰς τὴν θείαν βουλήν πρὸ αἰώνων ὑπάρχοντος, καὶ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου προορισθέντος· ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἀναλαβόντος τοῦ κόσμου τὰς ἁμαρτίας, καὶ ἐπὶ τῷ τοῦ σταυροῦ ξύλῳ ἀνυψωθέντος, καὶ ἀποπλύναντος αὐτὰς τῷ θείῳ αὐτοῦ αἵματι, καὶ γενομένου ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα, ἵνα ἡμεῖς γινώμεν δικαιοσύνη Θεοῦ ἐν αὐτῷ. Ταύτην δὲ τὴν μνήμην τοῦ κυριακοῦ πάθους, ἔχων ἀδιαλείπτως ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ἀγαποῦσεν ἐκ ψυχῆς ἵνα ἐκτελῇ τὴν θείαν ἱερουργίαν λαμπρῶς, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ σαρκωθέντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους κατὰ σάρκα παθόντος. Ἐν δὲ τῇ φοβερᾷ ταύτῃ ἱερουργίᾳ, ὅπου αἱ οὐράνιαι δυνάμεις ὑπὸ ἐκ τῆς ἄκρας εὐλαβείας πτέρυξι τὰ ἑαυτῶν καλύπτουσι πρόσωπα, μετὰ φόβου παρίστανται, ὁ θεῖος Μητροφάνης μετὰ βαθυτάτης ταπεινώσεως παρίστατο προσφέρων τῷ Θεῷ δεήσεις καὶ ἱκεσίας, ὑπὲρ ἑαυτοῦ, καὶ τῆς ποιμνῆς αὐτοῦ, ὑπὲρ τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ ὄντων, καὶ ὑπὲρ τῶν ἐν τῷ μέλλοντι ἀπελθόντων· ὑπὲρ μὲν τῶν ζώντων, ἵνα ἀξιωθῶσι τῆς αἰωνίου ζωῆς· ὑπὲρ δὲ τῶν τεθνεώτων, ὡς μὴ δυναμένων βοηθῆσαι ἑαυτοῖς, ἔκρουε προθύμως τὴν θύραν τῆς θείας εὐσπλαγχνίας· καὶ διὰ τὴν χάριν ἣν εἶχε πρὸς τὸν Θεόν, ἤνοιγεν αὐτὴν ἐν πολλοῖς. Καὶ συναμιλλώμενος τοὺς ἁγίους ἀγγέλους εἰς τὴν ἄκραν εὐλάβειαν, πρὸς τοῦτο τὸ φορικτὸν τῶν μυστηρίων μυστήριον, ἐφ' ᾧ ποθοῦσι καὶ αὐτοὶ παρακύψαι, αὐτὸς ὡς ὑπρέτης τούτου, κατέβαλλεν ὅλην αὐτοῦ τὴν φροντίδα, ἵνα πάντα τὰ ἐν τῇ θείᾳ ταύτῃ μυσταγωγία μεταχειριζόμενα σκευῆ, συμφρονῶσι τῇ μεγάλῃ αὐτῶν ἀξίᾳ· καὶ περὶ τῆς φροντίδος του ταύτης λαμπρῶς μαρτυροῦσι τὰ ἐν τῇ τοῦ Εὐαγγελι-

32. [ἔξαπέστελλεν] ἔξαπέστελεν ms

σμοῦ ἐκκλησία ἐναπολειφθέντα³³ διάφορα πολύτιμα σκευή ἐκκλησιαστικά, καί μέχρι τοῦ νῦν φυλαττόμενα, κτήματα ὄντα ἐδίκᾳ του.

Ὁμολογῶν ὁ τοῦ Θεοῦ θεράπων σὺν τῷ ψαλμωδῷ, ὅτι πάροικος ἦν ἐν τῇ γῇ καὶ παρεπίδημος, καὶ τὴν μέλλουσαν οὐράνιον πατρίδα ἐκζητῶν, ἔσπευδε πρὸς αὐτὴν μεθ' ὅλης αὐτοῦ τῆς ψυχῆς καὶ καρδίας. Ἄλλ' ὅμως καὶ τὴν ἐπίγειον αὐτοῦ πατρίδα ἐξ ὅλης ψυχῆς ἠγάπα, καὶ μάλιστα διὰ τὴν εὐσεβείᾳ ἀνθοῦσαν ἐν αὐτῇ ὀρθόδοξον [f. 64r] ἐκκλησίαν· ὅθεν ἠῤῥητο πάντοτε μετὰ τῆς ἐκκλησίας ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος, καὶ ὄλαις δυνάμεσιν ἐνεργοῦσε τοῦτο τὸ ἀγαθόν, γνωρίζων, ὅτι ἡ εἰρήνη τῆς ἐκκλησίας ἐστὶν ἡ ἐξ ὕψους πεμπομένη εὐημερία τῇ πατρίδι, καὶ δι' αὐτῆς περιφράττεται, καὶ διαφυλάττεται. Ἡμεῖς καὶ πρότερον μὲν εἶδομεν τὸν πρὸς ὄφελος τῆς βασιλείας εὐεργετικὸν αὐτοῦ ζῆλον, ἀλλ' ὑπερβαλλόντως ἐξέλαμψεν ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη αὐτοῦ, εἰς τὰς ὑστερινὰς ἡμέρας τῆς αὐτοῦ ἱεραρχίας, ὡς ἐκ τῶν κατωτέρω ῥηθησομένων κατάδηλον γίνεται.

Ὁ μέγας βασιλεὺς Πέτρος ὁ α'-ος ὠπλίζετο τότε εἰς πόλεμον κατὰ τοῦ ἐπιβλαβοῦς τοῦ χριστιανισμοῦ βασιλείου τῶν Ἀγαρηνῶν· ὅθεν καὶ ἠτοιμάζετο εἰς τὴν Βορωνεζίαν διάφορα πλοῖα. Καὶ ὁ ἅγιος ἀνεδείχθη ἐγκαρδιώτατος συνεργὸς τούτου τοῦ βασιλικῆς ἔργου, ἔργω τε καὶ λόγῳ· ἔργω μὲν, αὐτὸς ἑαυτὸν ἐφιερώνων εἰς τὸ κοινὸν ὄφελος· λόγῳ δὲ διεγείρων τὸν λαὸν διὰ τῶν διδασχῶν του, ἵνα ὀλοψύχως συνεργήσωσι διὰ κόπου καὶ συνδρομῆς, εἰς τὸ τόσον ὠφέλημον ἔργον δι' ὅλην κοινῶς τὴν πατρίδα. Ὅτε δὲ ἔμαθεν ὅτι βραδύνεται ἡ τῶν πλοίων κατασκευὴ ἐκ τῆς ἐλλείψεως τοῦ βασιλικῆς θησαυροῦ, ἔσπευσε ταχέως νὰ θεραπεύσῃ τοῦτο τὸ ἐμπόδιον, καὶ λαβὼν τὰ τῆς διανομῆς τῆς ἐλεημοσύνης ἐναπολειφθέντα³⁴ καὶ εὐρεθέντα αὐτῷ ἐξ χιλιάδας ἀργυρὰ ρούβλια, ἐνεχείρισεν ἅπαντα τῷ βασιλεῖ εἰπὼν αὐτῷ ἐκ τῆς ἀπλῆς, καὶ ὄλως ἀγάπην πνεύσεως καρδίας του· «Ἐκαστος τῆς πατρίδος υἱός, χρεωστῆ νὰ ὑπηρετήσῃ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ, εἰς τὴν βασιλικὴν ἀνάγκην. Δέξαι λοιπὸν ὦ βασιλεῦ τὰ ἐκ τῶν ἐξόδων μου ἐναπολειφθέντα³⁵ χρήματα ταῦτα, καὶ ἐξόδευσον αὐτὰ κατὰ τῶν ἀπίστων». Ὁ δὲ εὐσεβέστατος μονάρχης ἐκπλαγεὶς εἰς τὴν τοσαύτην πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην τοῦ ἀγίου, ἔλαβε ταύτην τὴν εὐκαιρον βοήθειαν ἐξ αὐτοῦ, ὡς περ ἐξ ὕψους παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ σταλαῖσαν, ὡς ἐνέχυρον τῆς θείας αὐτοῦ εὐδοκίας εἰς τὴν ἐπιχειρήσιν του ταύτην.

33. ἐναπολειφθέντα] ἐναποληφθέντα ms

34. ἐναπολειφθέντα] ἐναποληφθέντα ms

35. ἐναπολειφθέντα] ἐναποληφθέντα ms

“Οθεν διὰ τῆς τοιαύτης βοηθείας ἐντὸς ὀλίγου δὴ μεγάλα πλοῖα, καὶ 29 μικρὰ μετὰ 4 χιλιάδων στρατιωτῶν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ βασιλέως, τῆ θεῖα τοῦ θεοῦ ἱεράρχου, ἀπέπλευσαν πρὸς τὸν [f. 64v] προκειμένον αὐτοῖς³⁶ ἀγῶνα, εἰς τὰς προχοὰς τοῦ Τανάϊδος ποταμοῦ, ὑπὸ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως Ἀζῶφ. Καὶ τοῦτος ὁ ῥωσικὸς στόλος ἐφάνη πρῶτος εἰς τὰ σύνορα τῶν Ἀγαρηνῶν, ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ Ὀλέγου, καὶ τοῦ Βλαδημήρου, ὅστις κατεφόβησε τὴν τόλμαν τῶν ἐχθρῶν, κατέστρεψε τὴν δύναμιν αὐτῶν, καὶ ὑπέταξε τὴν πόλιν Ἀζῶφ εἰς τοὺς πόδας τοῦ μεγάλου Πέτρου. Πανηγυρίζοντας λοιπὸν ὁ μονάρχης τὴν κατὰ τῶν ἐχθρῶν ταύτην νίκην, καὶ δοξάζοντας τὸν Θεὸν τὸν συμμαχίσαντα αὐτῷ, εὐχαρίστησε καὶ τὸν θεῖον ἱεράρχην Μητροφάνην ὡς ἔνθερμον εὐχέτην καὶ συμβοηθόν, διορίσας ἵνα τοῦ λοιποῦ ὀνομάζεται οὐ μόνον τῆς Βορωνεζίας, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀζῶφ³⁷ ἐπίσκοπος.

Τὸν ὁμοιον πρὸς τὸν τῆς πατρίδος ὄφελος ζῆλον, μετὰ προσφορᾶς ἔδειξεν ὁ ἅγιος καὶ εἰς τὰ 1700 ἔτη, ὅτε βοηθείας τινὸς ἐδεῖτο ἡ βασιλεία, ἐν τῷ κατὰ τῶν Σβεκῶν πολέμῳ ἀφιέρωσας 4000 ρούβλια ἀργυρά· καὶ κατὰ τὸ 1701 ἔτος αὐτοπροαιρέτως ἔδωσε 3000 ρούβλια ὡσαύτως ἀργυρά. Ὅθεν δι’ αὐτὰς τὰς ἀφιέρωσεις ὁ εὐσεβῆς μονάρχης εὐχαρίστησε τῷ ἁγίῳ διὰ βασιλικῶν χρυσοβούλλων γραμμάτων.

Εὐγνωμονῶν δὲ ὁ ἅγιος τῷ βασιλεῖ, διὰ μέγα καλὸν ἐλογίζετο τὴν πρὸς αὐτὸν εὐμένειαν, καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἀλλ’ ὅμως τὴν τῶν χριστιανῶν σωτηρίαν εἶχεν ὑψηλοτέραν πάσης γῆϊνης τιμῆς, καὶ τιμιωτέραν πασῶν τῶν δωρεῶν τῶν μεγιστάνων καὶ κραταιῶν τῆς γῆς. Καὶ καθὼς πάλαι ὁ μέγας ἐν προφῆταις Ἡλίας, οὕτω καὶ ὁ θεῖος Μητροφάνης, ζηλῶν ἐζήλωσε Κυρίῳ Παντοκράτορι, περὶ τῆς εὐσεβείας τοῦ λαοῦ, καὶ παντοίοις τρόποις ἐφρόντιζε καὶ ἐπρονοοῦσεν, ἵνα μῆτι σκάνδαλον παρεισδύσῃ εἰς τὸ παρὰ Θεοῦ ἐμπιστευθὲν αὐτῷ ποιμνιον. Ἀποδίδων γὰρ ἐκάστῳ τὸ ὀφειλόμενον, τῷ τὸν φόρον, τὸν φόρον, τῷ τὴν τιμὴν, τὴν τιμὴν, ὁ ζηλωτὴς καὶ πιστὸς φύλαξ τῆς τοῦ Χριστοῦ ποιμνῆς, δὲν ἠσχύνετο ἐν τῷ προσήκοντι καιρῷ νὰ λαλήσῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ ἔμπροσθεν τῶν βασιλέων· μάλιστα δὲ ἔτοιμος ἦτον καὶ μέχρις αἵματος νὰ πάθῃ, καὶ μαρτυρικὸν στέφος νὰ λάβῃ ὑπὲρ τῆς πίστεως, ἐὰν ἦτον χρειάζομενον, καὶ τῷ Κυρίῳ εὐάρεστον. Μαρτυρεῖ τοῦτο ἡ θαυμαστή, καὶ κατὰ θεῖαν πρόνοιαν εὐεργηθεῖσα περίστασις αὕτη.

36. αὐτοῖς] s.l. ms

37. Ἀζῶφ] Ἀζόφ ms

[65r] Ὁ βασιλεὺς μέγας Πέτρος εἶχεν ἔλθῃ τότε εἰς τὴν Βορωναζίαν, ἵνα τὸ συσταθὲν ἐν αὐτῇ παρ' αὐτοῦ ναυπήγιον, διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ ταχύτερον προοδεύῃ· ἀκολουθῶν τὴν τῶν ἀλλογενῶν Λατίνων συνθήειαν εἰς τὸ καλλωπίζειν τὰς οἰκοδομάς, καὶ μάλιστα τὰς κοινάς, μὲ τὰ³⁸ ἀγάλματα τῶν ἐθνικῶν θεῶν, ἐπρόσταξε καὶ αὐτὸς μὲ τοιαῦτα ἀγάλματα νὰ καλλωπισθῇ καὶ τὸ νέον οἰκοδόμημα, τὸ διὰ διαφόρους ὑποθέσεις πλησίον τοῦ ναυπηγίου ἐνεγερθὲν παρ' αὐτοῦ, ἐν τῇ νήσῳ τῇ ἐν τῷ ποταμῷ τῆς Βορωναζίας, ὅπου τὰ θαλάσσια πλοῖα κατεσκευάζοντο. Ἐλθῶν δέ ποτε διὰ νὰ θεωρήσῃ τὰ ἐκεῖ ἐργαζόμενα, καὶ ἔχων ἀνάγκην διὰ τινα ἐπίσημον ὑπόθεσιν, νὰ ἰδῇ τὸν ἱεράρχην Μητροφάνην, ἔστειλε νὰ τὸν προσκαλέσῃ ἐκεῖ, ὅπου καὶ αὐτὸς τότε εὕρισκετο. Ὁ ἱεράρχης δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ τοῦ βασιλέως θέλημα, ἀλλ' ἦλθε πεζὸς εἰς τὸν διορισθέντα τόπον. Ἐν δὲ τῷ πλησιάζειν, βλέπουσιν οἱ καθαρῶτατοι αὐτοῦ ὀφθαλμοί, οἵτινες ἦσαν συνηθισμένοι ἐνατενίζειν πάντοτε εἰς τὰς ἀγίας εἰκόνας τοῦ Σωτῆρος, καὶ τῆς Παναχράντου αὐτοῦ Μητρού, καὶ τῶν ἀγίων αὐτοῦ, ἐν καιρῷ τῆς ἐκ καρδίας πρὸς τὰ πρωτότυπα ἀναπεμπομένης προσευχῆς αὐτοῦ, βλέπουσι λέγω τὰ ἀγάλματα τῶν ἐθνικῶν θεῶν ἔμπροσθεν τῶν θυρῶν, καὶ ἐν τῇ αὐλῇ τῆς ἐκτεταμένης³⁹ ἐκείνης οἰκοδομῆς ἰστάμενα, μὲ ἐκείνην τὴν ἄσμενον γυμνότητα, μὲ τὴν ὁποίαν ὡς ἔθος αὐτὰ κατασκευάζονται. Τοῦτο τὸ θέαμα ἰδὼν ὁ δίκαιος, καὶ λυπηθεὶς ἐκ καρδίας, καὶ ἀναστενάξας, ἀπέστρεψεν εὐθέως τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ ἐστράφη μετὰ σπουδῆς εἰς τὸν οἶκον του. Μαθῶν δὲ τοῦτο ὁ βασιλεὺς, ἔστειλεν ἐκ δευτέρου πρὸς τὸν ἅγιον, ἵνα ἐρωτήσῃ τὴν αἰτίαν τοῦ τοιοῦτου κινήματος, καὶ προσκαλέσῃ πάλιν αὐτόν. Ὁ δὲ θεῖος ἱεράρχης ἀφόβως καὶ ἀταράχως ἀπεκρίθη τῷ βασιλικῷ μηνυτῇ· «Ἔως ὅτου ὁ βασιλεὺς δὲν διορίσῃ νὰ ἀποβληθῶσι τὰ εἰδῶλα, τῶν ὁποίων ἡ θεωρία σκανδαλίζει τὸν λαόν, ἐγὼ δὲν δύναμαι νὰ παρασταθῶ ἔμπροσθεν αὐτοῦ». Ὁ μονάρχης ἀκούσας τοιαύτην ἐλευθερίαν, καὶ τολμηρὰν ἀπόκρισιν, ἐστοχάσθη ὅτι ἠναντιῶνετο εἰς τὴν βασιλικὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν, καὶ ὡς ἄνθρωπος θυμωθεὶς κατ' αὐτοῦ, ἔστειλε καὶ ἐκ τρίτου μετὰ ἀπειλῆς, ὅτι ἐὰν δὲν βιασθῇ ὅσον τάχος νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν βουλήν του, ὡς παραβάτης τοῦ βασιλικοῦ προστάγματος, νὰ περιμένη καταδικὴν θανάτου.

[f. 65v] Ἀπεκρίθη τῷ παρὰ βασιλέως σταλέντι ὁ θεῖος ἱεράρχης· «Τὸ μὲν σῶμά μου εἶναι εἰς τὰς χεῖρας τοῦ βασιλέως, καὶ ἐκεῖνος ἔχει ἐξουσίαν

38. μὲ τὰ] μετὰ ms

39. ἐκτεταμένης] ἐκτεταμένης ms

νά τὸ θανατώσῃ· ἐμοὶ γὰρ κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ‘καὶ τὸ ζῆν, Χριστός, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος’. Τὴν δὲ ψυχὴν μου οὐδεμία⁴⁰ ἀνθρώπινος δύναμις δύναται κυριεῦσαι· ἀλλ’ ἔστι Θεὸς δυνάμενος καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν γένναν τοῦ πυρός. Ἐκεῖνον δειλιῶ καὶ τρέμω, τὸν φοβερόν, καὶ ἀφαιρούμενον πνεύματα ἀρχόντων, φοβερόν παρὰ τοῖς βασιλεῦσι τῆς γῆς. Περὶ δὲ τοῦ προσκαίρου τούτου θανάτου, δὲν φροντίζω. Μάλιστα ἐμοὶ κατὰ τὸν Ἀπόστολον· ‘κρείττον τὸ ἀποθανεῖν, ἢ ἵνα τὸ καύχημά μου κενώσῃ τις’. Κάλλιόν μοι νὰ ἀποθάνω, ἢ νὰ παραβλέψω τὸ ἀγιώτατον τῆς ἀρχιερατικῆς μου ἀξίας χρέος, τοῦ ὁποίου ἡ ἐκπλήρωσις, εἶναι ἀληθῶς καύχημα ἐμόν, ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Κάλλιόν μοι τὸ ἀποθανεῖν, ἢ τῆ τῶν δειλῶν σιωπῇ, δι’ ἀνθρωπαρέσκειαν κυριευθεὶς νὰ φανερώσω, ὡς ὅτι δίδω τὴν ἐλευθερίαν τοῖς ἀκαθάρτοις εἰδώλοις τῶν ἐθνικῶν θεῶν, εἰς τὸ νὰ ἴστανται, καὶ νὰ φυλάττωνται ἐντίμως εἰς ἔντιμον τόπον, εἰς πρόσκομμα καὶ σκάνδαλον τῷ ἀπλῶ, καὶ ἔτι νεάζοντι ἐν τῇ πίστει λαῶ».

Ὁ βασιλεὺς μ’ ὄλον ὅτι ἐπικράνθη πολλὰ διὰ τὴν παρὰ τοῦ ἱεράρχου τελείαν ἀποβολὴν τοῦ ζητήματός του, ὅμως τὴν ἀγιότητα αὐτοῦ εὐλαβούμενος, ἐκράτησε τὴν ὀργὴν του, δεξάμενος μεθ’ ὑπομονῆς τὴν ἐλεγκτικὴν καὶ ὀξεῖαν αὐτοῦ ἀπόφασιν.

Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ γνωρίζων ὁ θεῖος ἱεράρχης, ὅτι ὁ βασιλικὸς λόγος, ὁ ἐξαπειλῶν αὐτῷ θάνατον δὲν παρέρχεται, ἐτάχυνε προδραμεῖν εἰς τὸ θεῖον ἔλεος, μετὰ θερμῆς δεήσεως καὶ μετανοίας, καὶ ἐτοιμάζειν τὸν ἑαυτόν του εἰς τὴν ἐκ τῆς προσκαίρου ταύτης ζωῆς ἔξοδον· ὅθεν τάχιστα ἐπρόσταξεν, ἵνα ἐν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ σημάνωσι διὰ τοῦ μεγάλου κώδωνος πρὸς ὀλονύκτιον ἀγρυπνίαν. Ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς τὸν ἦχον τοῦ κώδωνος ἀνελπίστως, καὶ μὴ ἠξεύρων⁴¹ τὴν αἰτίαν τούτου, ἐπειδὴ κατὰ τὴν αὔριον οὐδεμία ἦτον ἐορτή, ἔστειλεν ἵνα ἐρωτήσωσι περὶ τούτου τὸν ἀρχιερέα. Ἀπεκρίθη ὁ ἱεράρχης· «Ἐπειδὴ καὶ ἐμοὶ ὡς παραβάτῃ τοῦ βασιλικοῦ προστάγματος, ἀπεφασίσθη καταδίκη θανάτου, ἐτοιμάζομαι πρὸς θάνατον, καὶ σπεύδω ἵνα προσφέρω σὺν τῇ ἐκκλησίᾳ δέησιν πρὸς τὸν Θεόν, ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν μου, ἵνα δείξῃ ἐν ἐμοὶ Κύριος τὸ ἔλεός του, καὶ χάριση μοι τὴν σωτηρίαν μου, καὶ μὴ καταβιβασθῶ κατὰ τὰ ἔργα μου εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης, ἀλλὰ κατατάξῃ με ἐν τῷ τόπῳ τῆς ζωῆς». [f. 66r] Ἐθαύμασεν ὁ βασιλεὺς τὸν τηλικούτον περὶ τὴν εὐσέ-

40. οὐδεμία] οὐδὲ μία ms

41. ἠξεύρων] ἰξεύρων ms

βειαν ζῆλον τοῦ ἱεράρχου, ὅτι καὶ αὐτὴν τὴν ἰδίαν του ζῶν δὲν ἐλυπήθη δι' αὐτήν, καὶ συγκατανεύσας εἰς τὴν αὐτοῦ πρὸς τὴν εὐσεβειαν ἀδιάσειστον στερρότητα, ἐπρόσταξεν εὐθέως νὰ συντριφῶσι τὰ εἰδῶλα, καὶ ταχέως δι' εἰδοποιήσεως νὰ ἀναπαύσῃ τὴν καρδίαν τοῦ δικαίου γέροντος, ὅτι ἐλευθεροῦται τῆς προρρήθεισης αὐτῷ θανατηφόρου παιδείας. Τότε καὶ ὁ ἅγιος ἄνευ βραδύτητος παρασταθεῖς ἔμπροσθεν τοῦ μονάρχου, καὶ προσπεσὼν ὡς πιστὸς ὑπῆκοος εἰς τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως, εὐχαρίστησεν αὐτῷ ἐκ καρδίας, καὶ διὰ τὴν φύλαξιν τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς, καὶ πολλῶ μᾶλλον διὰ τὴν συντριβὴν τῶν εἰδῶλων, καὶ ἀποβολὴν αὐτῶν ἐκ μέσου τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ.

Τοιοῦτοτρόπως γοῦν ὁ θεῖος Μητροφάνης θύσας τὴν ψυχὴν του ὑπὲρ τῶν προβάτων, ἐστεφανώθη ἄνωθεν μὲ τὴν ἄρρητον τῆς ὁμολογίας δόξαν· διότι ἂν καὶ δὲν ἐθανατώθη πραγματικῶς, ἀλλ' ὅμως διὰ τῆς βεβαίας καὶ ἀμεταθέτου ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας πρὸς θάνατον ἀποφάσεως αὐτοῦ, ἔπιεν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ τὸ τοῦ θανάτου ποτήριον. Ἐκτοτε λοιπὸν μέχρι τέλους τῶν ἡμερῶν τοῦ θείου Μητροφάνους, μαθὼν ὁ βασιλεὺς τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ἐφύλαττε πρὸς αὐτὸν βαθύτατον σέβας, χαρίζων αὐτῷ τὴν πλουσίαν βασιλικὴν αὐτοῦ ἐλεημοσύνην, καὶ εἰς πᾶσαν ἐν τῇ Βορωνία ἔλευσιν αὐτοῦ, πρὸ τῶν ἄλλων ἐπεσκέπτετο τὸν θεῖον ἱεράρχην, καὶ συνομιλῶν μετ' αὐτοῦ ψυχοφελεῖς διηγήσεις, πάντοτε ἀναχωροῦσε μὲ πνευματικὴν ἀγαλλίασιν καὶ φωτισμόν, καὶ μὲ περισσοτέραν πρὸς αὐτὸν εὐλάβειαν.

Οὕτω λοιπὸν μέχρι βαθυτάτου γήρατος, ἐν τῇ στενῇ καὶ τεθλιμμένη τῆς σωτηρίας ὁδῷ ἀγωνιζόμενος, ἔφθασεν εἰς τὸ μακάριον αὐτοῦ τέλος. Προβλέπωντας οὖν ὅτι οὐ μακρὰν αὐτοῦ ἢ τοῦ θανάτου ἴστατο ὥρα, ἠτοίμασε τὴν ἑαυτοῦ διαθήκην· ἐν δὲ τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ γραφῇ, τῇ γεμούσῃ πνευματικῆς γλυκύτητος καὶ ταπεινώσεως, ἐν πρώτοις φανερώνει πᾶσι τὴν πίστιν αὐτοῦ τῆς ὁποίας μέχρι τελευταίας αὐτοῦ ἀναπνοῆς, ἐχρημάτισεν ὑπηρετῆς καὶ φύλαξ ἀκαταίσχυντος, δικαίως καὶ εὐσεβῶς ὀρθοτομῶν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας.

Καὶ λέγει μετὰ βαθείας⁴² ταπεινώσεως· «Ὅτε δὲ ἡ ἐμὴ ἁμαρτωλὸς ψυχὴ διαλυθῆ τοῦ σαρκικοῦ συνδέσμου αὐτῆς, ἀνατίθημι αὐτὴν τῇ τοῦ πλάσαντος⁴³ αὐτὴν πανσόφου Θεοῦ, ἀπείρω εὐσπλαγχνίᾳ, ἵνα δεχθῆ αὐτὴν ἰλαρῶς, ὡς πλάσμα αὐτοῦ· τὸ δὲ ἁμαρτωλὸν μου σῶμα, παραδίδω τῇ κοινῇ μητρὶ

42. βαθείας] βαθύας ms

43. πλάσαντος] πλαντος ms

μέχρι τῆς προσδοκωμένης κοινῆς ἀναστάσεως». |f. 66v| Ποθῶν δε ἵνα καὶ μετὰ θάνατον διδάσκει ὡς ζῶν τὴν ἑαυτοῦ ποιμνῆν, στρέφει τὸν πατρικόν του λόγον πρὸς τοὺς ποιμένας τῆς ἐκκλησίας, καὶ μὲ λόγους διδασκαλίας περὶ ἀγάπης, περὶ τοῦ φόβου τῆς μελλούσης κρίσεως, διδάσκει παρακαλῶν ὅλον τὸν κληρον τῆς ἐπαρχίας του, ἵνα πολετεύονται ἀξίως τοῦ ἑαυτῶν ὀνόματος· παντοιοτρόπως λέγων νὰ ποιμαίνωσι⁴⁴ τὸ ποίμνιον αὐτῶν, ὡς λόγον ἀποδώσοντες. Φανερώσας λοιπὸν κατὰ πλάτος τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῶν ποιμένων χρέη, ἕκ τε τῶν θείων λόγων, καὶ τῶν πατερικῶν συγγραμμάτων, καὶ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, στρέφει τὸν λόγον του καὶ πρὸς τὰς κοσμικὰς ἀρχὰς καὶ δεσποτείας, καὶ παραγγέλλει⁴⁵ αὐτοῖς ἵνα κρίνωσι δικαίως, καὶ διοικῶσι τὸν λαὸν ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα δικαίως ζήσωσιν ἐν Κυρίῳ· εἶτα καὶ τοὺς χριστιανοὺς νὰ φυλάττωσι τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου, καὶ νὰ κρατῶσι⁴⁶ τὴν εὐσέβειαν τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας· εἶτα παρήγγειλε πᾶσι λέγων· «Μὴ ἐπιλάβησθέ μου ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑμῶν, ἀλλὰ κατὰ τὸν Ἀπόστολον ἀδελφοί, εὐχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων».

Οὕτω νουθετῶν ὁ θεῖος ιεράρχης, παρήγγειλε τῇ ποιμνῇ αὐτοῦ φυλάττειν τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, καὶ κρατεῖν αὐτὴν στερεῶς. Καὶ οὕτως ἐταπεινώνετο ἔμπροσθεν τοῦ κόσμου ἐκεῖνος, οὕτινος οὐκ ἀντάξιος ὅλος ὁ κόσμος. Καθὼς δὲ ὁ βίος τοῦ ἁγίου ἦτον τῇ ἁγιότητι δεδοξασμένος, οὕτω καὶ ἡ κοίμησις αὐτοῦ. Εὐρισκόμενος γὰρ εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ θανάτου, προσηύχετο τῷ Θεῷ ἀκαταπαύστως, καὶ ἡ θερμὴ δέησις ἔπνεεν εἰς τὰ ψυχρὰ αὐτοῦ χεῖλη μέχρι τελευταίας αὐτοῦ ἀναπνοῆς λέγων· «Εἰς χεῖρας σου Κύριε παρατίθημι τὸ πνεῦμά μου». Καὶ μετὰ διακοπτομένης⁴⁷ φωνῆς ἔκραζε πρὸς Κύριος, ἔξ οὗ λαβὼν παρρησίαν, πάλιν ἐκραύγαζεν· «Ἐν εἰρήνῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κοιμηθήσομαι καὶ ὑπνώσω». Εἰρήνῃ δὲ βαθυτάτῃ τῆς συνειδήσεως μετὰ θαυμασίας ἡσυχίας περιεκύκλωνε τὸ θεῖον αὐτοῦ πρόσωπον, καὶ φῶς θείας χάριτος θαυμασίως ἔλαμπεν ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, καὶ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐφανερώνετο σταθερὴ καὶ ἀνδρία, ἐν μέσῳ τῆς ἀδυναμίας τοῦ ἤδη καταβεβαρημένου αὐτοῦ σώματος. Ὁ δὲ Κύριος ἤξιωσε αὐτὸν νὰ ἀπολαύσῃ νέας χάριτος, πνέοντα τὰ λοιπὰ, ἧτις ἐστὶν αὕτη. Κείμενος ἐν τῇ τοῦ θανάτου κλίνῃ ὁ ἅγιος, ἐπόθησεν ἵνα ἐνδυσθῆ τὸ μέγα καὶ ἀγγελικὸν σχῆμα· ὅθεν ἄνευ βραδύτητος ἐπληρώθη

44. ποιμαίνωσι] ποιμένωσι ms

45. παραγγέλλει] παραγγέλει ms

46. κρατῶσι] κατῶσι ms

47. διακοπτομένης] διακοπτομένης ms

ὁ πόθος αὐτοῦ, μετωνομασθεῖς Μακάριος ὁ καὶ ὄντως μακάριος. Ταύτης τῆς μεγίστης τιμῆς ἠξιώθη ὁ θεῖος ἱεράρχης Μητροφάνης⁴⁸.

[f. 67r] Ἐν αὐτῷ τῷ τῆς μεταστάσεως καιρῷ, τῇ τοῦ Βασιλέως τῶν βασιλευόντων βουλῇ, ἦλθεν εἰς τὴν Βορωνεζίαν ὁ βασιλεὺς μέγας Πέτρος, καὶ κατὰ τὸ σῆμα αὐτῷ, ἔδραμεν ἵνα ἐπισκεφθῇ τὸν σεβασμιώτατον αὐτοῦ ἀρχιεπίσκοπον, εὗρεν ὁμῶς αὐτὸν ἐμβαίνοντα τὴν τῆς αἰωνιότητος θύραν· ὅθεν ἀνεστéναξεν ἐκ βάθους καρδίας διὰ τὸν βραχὺν αἰώνιον διαχωρισμὸν αὐτοῦ· ἔκλαιε πικρῶς, ὑστερούμενον τὸν ζηλωτὴν τῆς πατρίδος υἱόν, τὸν κοινὸν σύμβουλον τῆς κοινῆς σωτηρίας, τὸν πιστὸν καθηγητὴν τῆς πίστεως· καὶ τέλος, τὸν ἐν Κυρίῳ ἡγαπημένον αὐτοῦ φίλον. Οὕτω λοιπὸν προχέων ὁ μονάρχης ἐκ τῆς τεθλιμμένης καρδίας αὐτοῦ πικρότατα δάκρυα, ἀνέπεσεν ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ ἡδὴ νυστάζοντος τὸν τοῦ θανάτου ὑπνον θεοῦ ἱεράρχου, καὶ κατασπαζόμενος τὴν ἀγίαν αὐτοῦ δεξιάν, προσέμενεν ἐκεῖσε μέχρι τοῦ μακαρίου αὐτοῦ τέλους, ὅπερ καὶ τάχιστα ἠκολούθησεν. Ἦτον δὲ ἡ εἰκοστὴ τρίτη τοῦ Νοεμβρίου μηνός, τοῦ 1703 ἔτους· πρὸς τὸ ἑσπέρας, καθ' ἣν καὶ ὁ ὄσιος Ἀλέξιος πρὸ πολλῶν ἐτῶν, καὶ ὁ εὐλαβέστατος μέγας βασιλεὺς ἅγιος Ἀλέξανδρος ὁ Νέβσκης μετέστησαν. Οὗτος ὁ τρισάριθμος χορὸς ἀνακαλύπτει τῇ Ῥωσσίᾳ ἐν ταῖς καθ' ἡμᾶς ἡμέραις νέαν παραμυθίαν· σήμερον οὗτοι οἱ ὄσιοι ἀμφοτέροι, καὶ ὁ βασιλεὺς, τῶν ὁποίων ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐκτελεῖται ἡ μνήμη, παριστάμενοι τῇ παναγίᾳ Τριάδι ὁμοῦ, αἰτοῦνται πάση τῇ ὀρθοδοξίᾳ, καὶ τῷ εὐσεβεστάτῳ Ῥωσικῷ κράτει, εἰρήνην τε καὶ εὐλογίαν.

Ἰδὼν οὖν ὁ μέγας βασιλεὺς Πέτρος τὸν ἅγιον τελειωθέντα, ἐκάλυψε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ βασιλικῇ χειρὶ, καὶ ἐπροσταξεν ἵνα ἐτοιμάσωσι τὰ χρειώδη καὶ ἀρμόζοντα τῇ πανεντίμῳ κηδεῖᾳ τοῦ μεταστάντος τούτου λαμπροῦ ποιμένου τῆς ἐκκλησίας.

Μόλις ἔμαθον οἱ τῆς Βορωνεζίας κάτοικοι, ὅτι ἀπῆλθε πρὸς Κύριον ὁ καλὸς αὐτῶν ποιμὴν, καὶ εὐθὺς ὅλη ἡ πόλις ὡς ἀπορφανισθεῖσα ἐγέμισεν ἀπὸ θρήνων καὶ κλαυθμόν. Πάντες ἔκλαιον τὸν φιλότεκνον αὐτῶν πατέρα. Πάντες πανταχόθεν συντρέχον μετὰ θερμῆς ἀγάπης, ἵνα ἀσπασθῶσι, τὴν τῇ ψυχρότητι τοῦ θανάτου ψυχρανθεῖσαν καὶ εὐλογοῦσαν αὐτοὺς δεξιάν, ἵνα λάβωσι τὴν τελευταίαν αὐτοῦ εὐλογίαν, εἰς σωματικὴν καὶ ψυχικὴν σωτηρί-

48. Ἰδοὺ λοιπὸν καὶ οὗτος καθὼς καὶ Εὐθύμιος καὶ Ἀθανάσιος οἱ Ἀθωνῖται πρῶτον ἔλαβον τὸ μικρὸν σχῆμα καὶ μετὰ χρόνους τὸ μέγα. Ἄς μὴ λέγη λοιπὸν ὁ Νικόδημος, ὅτι τὸ τοῦ ἐνὸς ἔργον νόμος τῆς Ἐκκλησίας οὐ γίνεται. (Примечание Иакова Неаскитиота, направленное против прп. Никодима Святогорца.)

αν. Κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν τῆς κηδείας αὐτοῦ, ἦτις ἦν ἡ τετάρτη τοῦ Δεκεμβρίου, πολλαὶ χιλιάδες λαοῦ συνέδραμον, ἵνα ἀποδώσωσι τῷ ἐν Κυρίῳ [f. 67v] ἀναπαυθέντι πατρὶ καὶ ποιμένι αὐτῶν τὴν ὀφειλομένην τελευταίαν εὐχαριστίαν, ὑπὲρ τῆς ἀγρύπνου φροντίδος, καὶ τῆς πρὸς τὴν αἰώνιον ζωὴν ὁδηγίας αὐτοῦ, μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ πάντων τῶν μεγιστάνων καὶ ἀρχιστρατῆγων αὐτοῦ, οἵτινες ἠκολούθησαν μέχρι τοῦ τάφου αὐτοῦ.

Ἐτοιμασθέντος λοιπὸν οἱ πρωτεύοντες ἀρχιερεῖς ἵνα μετακομίσωσιν ἐκ τοῦ οἴκου εἰς τὸν ναὸν τὸ τοῦ μάκαρος ἐντιμώτατον λείψανον· ὁ μονάρχης θέλων τιμῆσαι τὸν ἅγιον, στραφεὶς πρὸς τοὺς πολεμικοὺς μεγιστάνας καὶ φίλους αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς ἐξ εὐκρινῶς καρδίας· «Καταισχύνῃ ἔσται ἡμῖν, ἐὰν μὴ τὴν ἡμετέραν πρὸς τὸν εὐεργετικώτατον ἡμῶν ποιμένα εὐχαριστίαν μὴ παρῆρσιάσωμεν, ἀποδίδοντες αὐτῷ τὴν τελευταίαν τιμὴν. Καὶ λοιπὸν ἄς μετακομίσωμεν ἡμεῖς αὐτοὶ τὸ σεβάσμιον καὶ τίμιον αὐτοῦ σῶμα». Καὶ μετὰ τὴν τῶν λόγων τούτων ἐκφώνησιν, πρῶτος αὐτὸς ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς ἐξέτεινε τὴν βασιλικὴν αὐτοῦ δεξιὰν εἰς τὸν κράββατον, καὶ οὕτω μετὰ τῶν πρώτων ἀρχιστρατῆγων ἄρας, μετεκόμισαν αὐτὸν εἰς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν. Ἐκεῖσε δὲ ὁ ἐκ τῆς ἐν Βορωνεζίᾳ Μονῆς τοῦ Ἀλεξίου ἀρχιμανδριτῆς Νικάνωρ, μετὰ τῶν ἡγουμένων καὶ τῆς λοιπῆς ἱεράς συνάξεως, μετὰ τὴν τῆς λειτουργίας ἐκπλήρωσιν, ἔψαλλε καὶ τὴν ἐξόδιον ἀκολουθίαν ἐπὶ τοῦ κοιμηθέντος, παρόντος τοῦ τε βασιλέως καὶ τοῦ ἀναριθμήτου λαοῦ, θρηνοῦντων καὶ ὀδυρομένων τὴν ἑαυτῶν ὀρφανείαν. Καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐξοδίου ἀκολουθίας ἄρας πάλιν ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τοῖς βασιλικαῖς αὐτοῦ ὤμοις τὸν κράββατον μετὰ τῶν συμβοηθῶν αὐτοῦ, μετεκόμισεν αὐτὸν ἐκ τοῦ ναοῦ εἰς τὸ κοιμητήριον, καὶ μὲ τὰς βασιλικὰς αὐτοῦ χεῖρας κατεβίβασεν ἐν τῷ μνήματι τὸ νεκρὸν σῶμα ἐκείνου, οὕτινος ἡ μακαρία ψυχὴ κατώκησεν ἐν χώρᾳ ζώντων. Καὶ τελευταῖον ἐπειδὴ ἡ τοῦ δικαίου μνήμη ἐστὶ μετ' ἐγκωμίων, ἐξεφώνησεν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς ἐκ καρδίας ἐν ἐγκώμιον, σύντομον⁴⁹ μὲν, ἀλλ' ὁμως μέγα· «Οὐχ ὑπελείφθη⁵⁰ μοι» εἶπε «τοιούτος ἅγιος γέρων· εἴη δὲ αὐτοῦ αἰωνία ἡ μνήμη».

Οὗτός ἐστιν ὁ βίος καὶ ἡ πολιτεία τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Μητροφάνους, τοῦ πρώτου ἐπισκόπου Βορωνεζίας καὶ θαυματουργοῦ· καὶ ἐπειδὴ ἁγίως ἐπολιτεύσατο, ἐγένετο καὶ κληρονόμος τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

49. σύντομον] σύντομεν ms

50. ὑπελείφθη] ὑπελήφθη ms

Библиография

[Азария (Попцов), схим.]. Русский монастырь святого великомученика и целителя Пантелеимона на Святой Горе Афонской. Москва: Тип. И. Ефимова, 1886 (Репр. М.: Подворье Русского на св. Афоне Свято-Пантелеимонова монастыря в Москве, 2005).

Акты Русского на св. Афоне монастыря св. великомученика и целителя Пантелеимона / Изд. схим. Азария (Попцов), предисл. – Ф. А. Терновский. Киев: Тип. Киево-Печерской Лавры, 1873.

Бибиков М.В. Афонская историографическая традиция о начале русско-го монашества: «Афониада» (1848–1865) Иакова Неаскитиота // Афон в истории и культуре Христианского Востока и России. Каптеревские чтения. Сборник статей. / Отв. ред. Н.П. Чеснокова. Вып. 14. М.: ИВИ РАН, 2016. С. 146–168.

Бибиков М.В. Житие Антония Печерского в греческой традиции // Каптеревские чтения. Сборник статей / Отв. ред. Н.П. Чеснокова. Вып. 16. М.: ИВИ РАН, 2018. С. 11–34.

Бибиков М.В. К реконструкции русского прототипа греческого Жития Митрофана Воронежского // Электронный научно-образовательный журнал «История». 2021. Т. 12. Выпуск 5 (103) [Электронный ресурс]. URL: <https://history.jes.su/s207987840015638-0-1/> (дата обращения: 16.11.2021). DOI: 10.18254/S207987840015638-0.

Бибиков М.В. Неизвестное греческое житие Феодосия Печерского в афонской рукописи Иакова Неаскитиота // Каптеревские чтения. Сборник статей / Отв. ред. Н.П. Чеснокова. Вып. 17. М.: ИВИ РАН, 2019. С. 7–27.

Бибиков М.В., Родионов О.А., Чеснокова Н.П. Византийские традиции и славянские тексты поствизантийского периода. М.: ИВИ РАН, 2015.

Житие иже во Святых Отца нашего Митрофана, в схимонасах Макария, первого епископа Воронежского и новоявленного чудотворца / изд. С. А. Шихматов. М., 1838.

Начертание Жития святого Митрофана, первого епископа Воронежского. М., 1832.

Kontouma V. Un hésychaste au XIXe siècle Jacque de Néa Skète et sa Confession orthodoxe (1834) // Annuaire de l'École pratique des hautes études, Sect. Des sciences relig. 2015. Vol. 122 (2013–2014). P. 288–298.

Patapios Kausokalybites (Chaidemenopoulos I.N.) Ὁ μοναχός Ἰάκωβος Νεασκητιώτης καί τό ὑμναγιολογικό του ἔργο γιά τή Θεοτόκο καί τοὺς ἀγιωρείτες ὁσιομάρτυρες. Diss. Thessalonike: Aristoteles University, 2012.

The Greek Athonite Text of the Life of St. Metrophanes of Voronezh

Mikhail V. Bibikov

Doctor habil. (Hist.), Professor
Institute of World History of Russian Academy of Sciences
mbibikov@mail.ru

Oleg A. Rodionov

PhD in History
Institute of World History of Russian Academy of Sciences;
St. Tikhon's Orthodox University
orodionov@mail.ru

Abstract. The article presents the Greek text of the Greek Life of St. Metrophanes of Voronezh translated from Russian on the Holy Mountain Athos. St. Metrophanes died 1703 and was canonized 1832 for he was famous fellow-champion of the Emperor Peter the Great. The manuscript of the Life was newly discovered in the archive of Russian St. Panteleemon monastery on Athos and is introducing into academic studies. The author and copyist of the text was a monk Iakobos Neasketiotes from Athos.

Keywords: manuscript, Athos, Metrophanes of Voronezh, Iakobos Neasketiotes, translation, textology